

**Culture &
Creativity**

EU-Eastern Partnership Programme

AZƏRBAYCANDA MƏDƏNİYYƏT VƏ YARADICILIQ SAHƏLƏRİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ

Kristina Farinha

Proqram Avropa İttifaqı
tərəfindən maliyyələşdirilir.

NATIONAL
CENTRE FOR
CULTURE
POLAND

GOETHE
INSTITUT

O, Moldova Soros fondu, Polşa Milli Mədəniyyət Mərkəzi və Gete İnstitutu ilə tərəfdaşlıq şəraitində "British Council"-in başçılıq
etdiyi konsorsium tərəfindən həyata keçirilir.

Hesabat Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə tərtib olunub.

Sözügedən hesabatın məzmunu Avropa İttifaqının rəsmi nöqteyi-nəzərini əks etdirmir. Hesabatda əksini tapmış məlumatlara və fikirlərə görə məsuliyyət tamamilə müəllifin üzərinə düşür.

Hesabat 2018-ci ilin yanvarında dərc edilib.

MÜNDƏRİCAT

Mündəricat	3
1. Qısa icmal	4
<i>Hesabatı hazırlamış Komanda və Təşəkkürlərimiz</i>	<i>9</i>
2. Avropa İttifaqının yaradıcılıq sahələri	10
3. Tələb və metodologiya	13
4. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin inkişaf etdirilməsi - Azərbaycan üzrə regional analiz və ətraflı məlumat	15
4.1. Milli məzmunun qısa analizi	15
4.2. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin transversal xüsusiyyətlərinin qəbul edilməsi	17
4.3. Müştərək siyasət və platformaların yaradılması	22
4.4. Yeni yaradıcılıq mərkəzlərinin qurulması	24
4.5. Maliyyələşmə və dəstəkdən istifadə imkanının asanlaşdırılması	27
4.6. Yaradıcı sahibkarlıq təhsilinin və bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi	30
4.7. Auditoriya və bazarların inkişafı	33
4.8. Beynəlmilləşmə və əməkdaşlığın təşviqatı	36
5. Azərbaycanda mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin inkişaf etdirilməsinə dair tövsiyələr	42
5.1 Siyasətin işlənilib hazırlanması, iştirak və platformalar.	42
5.2 İnfrastruktur, maliyyələşdirmə və hüquqi baza	44
5.3 Bacarıqlar, auditoriyalar və bazarlar	46
5.4 Beynəlmilləşmə və əməkdaşlıq	48
Əlavə A: Biblioqrafiya	50
Əlavə B: Seminarlar, Müsahibələr və Obyektlərə ziyarətlərdə iştirak edən şəxslər	52
Qeyd	53

1. QISA İCMAL

Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələri (MYS) Avropa İttifaqı tərəfindən tanınır və on ildən çox müddətdir Aİ-nin siyasət sənədlərinə və proqramlarına daxil edilib. Bu hesabatda Avropa İttifaqı və Şərq Tərəfdaşlığının üzvü olan altı ölkənin, yəni Ermənistan, Azərbaycan, Belarus, Gürcüstan, Moldova və Ukraynanın Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələrinə ümumi nəzər salınır. Ən vacibi isə odur ki, hesabatda problemlər ölkə səviyyəsində nəzərdən keçirilir və Azərbaycanın Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri ilə bağlı fərdi tövsiyələr verilir.

Azərbaycanın ümumi əsas imkanları:	Azərbaycanın ümumi əsas problemləri:
> Qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və bu sektorun rəqabət qabiliyyətinin innovasiyalar əsasında təşviq edilməsi yolu ilə iqtisadiyyatda diversifikasiyanın təmin edilməsi cəhdləri. > Sahibkarlığın təşviq edilməsi məqsədilə müəssisələrin qeydiyyatı prosesinin "bir pəncərə" prinsipinin həyata keçirilməsi ilə sadələşdirilməsi. > Şəhər kompleksləri və əməkdaşlıqları təşviq edən sənaye və texnologiya parklarına sahib olan rezident-şirkətlər üçün vergi imtiyazları. > Turizmin inkişafı, habelə mədəni irsin dəyərinin artırılmasının prioritet sahə hesab edilməsi. > İnkişaf etmiş ölkələrin göstəricilərinə çatmaq üçün ÜDM-də təhsilə ayrılmış maliyyələşmə payının artırılması məqsədinin elan edilməsi. > İnnovasiyalar və bazarın ehtiyaclarına daha yaxşı reaksiya verilməsi əsasında elm və istehsal arasındakı əlaqələrin möhkəmləndirilməsi. > Azərbaycanda internetin istifadəsi və əhatə dairəsinin səviyyəsinin İKT-nın inkişafı üçün münasib şərait yaratması. > Sənayenin inkişafı üzrə məqsədlərin rəqəmsal texnologiyalar və məzmun yaradılması ilə bağlı perspektivləri artırması. > Dövlət və vətəndaş cəmiyyəti arasında əməkdaşlığın təbliğ edilməsi.	> Maliyyələşmə mənbələri və qlobal bazarlara çıxışın çətinliklərlə müşayiət olunmasının KOS-ların inkişaf etmək imkanlarını azaltması. > Sərhəd keçidi ilə bağlı çətinliklər, habelə köhnəlmiş infrastrukturun regional və beynəlxalq turizmin potensialını azaltması. > Dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti arasındakı əlaqənin zəifliyinin dövlət-özəl tərəfdaşlığının inkişafına mane olması. > Vətəndaş cəmiyyətinin özünüifadə formalarının və məlumat kanallarına çıxışın müəyyən dərəcədə məhdudlaşdırıldığı və ciddi nəzarət altında olan mühitdə fəaliyyət göstərməsi.

Xüsusi imkanlar və problemlər

1. Azərbaycanda Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin transversal xüsusiyyətlərinin qəbul edilməsi

İmkanlar	Problemlər
> Mədəniyyət sahəsində mövcud olan hazırkı qanunvericiliyə əsasən, idarəetmə və özəl sektorda təşəbbüslərə vüsət verən sahibkarlıq modelinin tətbiq edilməsi. > Rayonlarda mədəniyyət tədbirlərinin təşviq edilməsinin yeni siyasətdə əksini tapması; siyasətin yerli səviyyədə təşəbbüslərin artırılmasını, habelə turizmin inkişafı üzrə strategiyaları ehtiva etməsi. > Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin turizmin inkişafı üçün hərəkətverici qüvvə olmasının qəbul edilməsi. > Sektorun daha geniş təsirinin nəzarətdə saxlanması baxımından UNESCO-nun mədəniyyətin inkişafı üçün müəyyən etdiyi göstəricilərin inkişaf etdirilməsi prosesi.	> Təşkilatlarda yüksək səviyyəli mərkəzləşmə və dövlətin nəzarətçi mövqeyi. > Yaradıcı iqtisadiyyatın inkişafını təşviq edən milli siyasətin mövcud olmaması. > Turizmin maraqlı tərəfləri və Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin iştirakçıları arasında qarşılıqlı əlaqənin olmamasının turizm təklifini, müvafiq müəssisələrlə əməkdaşlığı və xidmətlərdən istifadə imkanını məhdudlaşdırması.

2. Müştərək siyasət və platformaların yaradılması

İmkanlar	Problemlər
> Dövlətin mədəni QHT-lərin qəbul edildiyi vətəndaş cəmiyyəti yaratmaq və ona siyasi proseslərdə daha aktiv rol oynamaq imkanı vermək niyyəti ("Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası).	> Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin peşəkarlarının qərar qəbulu prosesində aktiv iştirak etməməsinin dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti arasındakı ayrılığı dərinləşdirməsi. > Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən, təşkil edilmiş mədəniyyətlə müstəqil sənət arasında böyük boşluq. > Özəl sektor üçün hüquqi əsasın mürəkkəbliyi və məhdudlaşdırıcı xarakter daşması. > Mədəniyyət və yaradıcılıq icmaları arasında kollektiv təşkilat və əməkdaşlıq təcrübələrinin zəif olması.

3. Yeni yaradıcılıq mərkəzlərinin qurulması

İmkanlar	Problemlər
> İncəsənət və yaradıcılığa istiqamətlənmiş bəzi özəl yaradıcılıq mərkəzləri və əməkdaşlıq məkanlarının, habelə biznesin inkişafı üçün müştərək məkanların yaranması.	> Müstəqil peşəkarların bu məkanlara çıxış imkanının çətinliklərlə müşayiət olunması. > Dövlət mədəniyyət obyektlərində idarəetmə təcrübəsinin və yaradıcılıq icmalarına qarşı açıqlığın çatışmazlığı. > İncəsənət və yaradıcılıqla biznesi bir araya gətirən yaradıcılıq mərkəzlərinin məhdud sayda olması.

4 Maliyyələşmə və dəstəkdən istifadə imkanının asanlaşdırılması

İmkanlar	Problemlər
> QHT-lər üçün dəstək, xüsusən də özəl sponsorluğun dəstəklənməsi üçün hüquqi əsasın inkişafının “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında əksini tapması. > Dövlətin IT sahibkarlığına dəstəyinin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin inkişafı üçün model kimi istifadə edilməsi. > Dövlət proqramı çərçivəsində kinematografiya və nəşriyyat sahəsinin inkişafına verilən əhəmiyyət. > Dövlət maliyyələşdirilməsindən istifadə edə biləcək çoxsaylı müstəqil film istehsalı şirkətləri.	> Mədəniyyət üçün dövlət maliyyələşdirməsinin yaradıcılıq sahələrinin xüsusiyyətlərini nəzərə alacaq sistemli prosedurlar əsasında həyata keçirilməməsi. > Xeyriyyəçilik və sponsorluq üçün imtiyazlar və xüsusi qaydaların olmaması. > Maliyyələşmə mənbələrindən istifadə etmək imkanının məhdudluğu və mədəniyyət və yaradıcılıq layihələri və müəssisələri üçün xüsusi vergi proqramının olmaması. > Müəllif hüquqlarının lazımi səviyyədə başa düşülməməsi və idarə edilməməsi. > Müstəqil səhnənin mövqeyinin möhkəm olmaması, alternativ təkliflərin qıtlığı. > Kitab nəşriyyatı sahəsinin dövlətin əlində olması. > Rəqəmsal texnologiyalarla əlaqədar yeni problemlərə ünvanlanmış və açıq bazar rəqabətini təmin edən müasir audiovizual hüquqi bazanın mövcud olmaması. > Mətbuat bazarında ədalətli rəqabət, habelə iştirakçı və məzmun müxtəlifliyi üçün şəraitin olmaması.

5. Yaradıcı sahibkarlıq təhsilinin və bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi

İmkanlar	Problemlər
> Dövlətin təhsildən yararlanmaq imkanının artırılmasına sərmayə qoymaq məqsədi. > Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində təhsili və bacarıqların inkişafını təşviq edən təşəbbüslərin irəli sürülməsi.	> Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin iştirakçıların strateji idarəetmə və əlaqə bacarıqlarına sahib olmaması və müasir incəsənət və yaradıcılıq sahəsini lazımi səviyyədə anlamaması. > Yeni Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində təhsil və təlim təklifinin olmaması nəticəsində kvalifikasiyalı peşəkarların çatışmazlığı. > Yaradıcılıq və sahibkarlığın təşviqatının ümumi təhsil və təlim təklifində əksini tapmaması. > Azərbaycanda caz musiqisi təhsili verən ixtisaslaşmış məktəbin olmaması.

6. Auditoriya və bazarların inkişafı

İmkanlar	Problemlər
> Bakıda teatr və musiqi sahəsinin aktiv inkişafı və genişlənməkdə olan auditoriyanın tələbinə cavab verməsi. > Bəzi incəsənət və mədəniyyət təşkilatlarının auditoriyanın inkişafı üçün maraqlı strategiyalardan istifadə etməsi.	> Mədəniyyət təşkilatlarında auditoriyanın inkişafı üçün müasir strategiyalardan istifadənin lazımı səviyyədə olmaması. > Mədəniyyət və yaradıcılıq layihələrinin əlaqə və marketing elementlərinin zəif olması. > Mədəniyyət və yaradıcılıq sahəsində xüsusi mətbuat kanallarının olmaması nəticəsində yerli istedadların dəyərini artırılması və məşhurlaşmasında çətinliklər. > Yeni yayılma və istehlak formalarının lazımınca uyğunlaşdırılmaması səbəbindən mədəni iştirakın azalması. > Azərbaycan dilinə tərcümə və dublyajın baha başa gəlməsi. > Auditoriyanın artmaqda olan marağına rəğmən, yerli caz səhnəsinə sərmayə qoyuluşunun az olması.

7. Beynəlmilləşmə və əməkdaşlığın təşviqatı

İmkanlar	Problemlər
> Mədəni diplomatiya strategiyasında Azərbaycanın Avropa, Yaxın Şərq, Rusiya və Asiyanın qovşağında yerləşən bir ölkə kimi təqdim edilməsi. > Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Yaradıcı Avropa proqramının üzvü olmaq üçün Avropa İttifaqı ilə danışıqlar prosesinə start vermək niyyətini elan etməsi. > Bakının irimiqyaslı beynəlxalq tədbirlər şəhəri kimi tanınması. > Azərbaycanın müasir mədəniyyətin beynəlxalq xəritəsinə daxil edilməsinə istiqamətlənmiş strategiya. > Kinematografiya və filmlə bağlı beynəlxalq iştirak və təşviqatın artması. > Dəb sənayesinin yeni beynəlxalq tədbirlərinin regionu dizaynerləri üçün inkişaf platformasına çevirmək potensialına malik olması.	> Mədəniyyət və Yaradıcılıq ictimaiyyətinin beynəlxalq bazarda çıxış etmək üçün istifadə edə biləcəyi resurslar və dəstəyin məhdudluğu. > Ağır gömrük siyasətinin sayəsində beynəlmilləl şirkət və ya məhsulların məhdud sayda olması. > Azərbaycan xalçalarının beynəlxalq bazarda rəqabət qabiliyyətinin aşağı düşməsi. > İstehsal xərclərinin yüksəkliyinin Azərbaycanda xarici film istehsalının həyata keçirilməsi imkanlarını azaltması. > Ratifikasiya edilmiş "Birgə kino istehsalı haqqında" Avropa Konvensiyasının çox yavaş reallaşdırılması.

Azərbaycan Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün tövsiyələr

1. Siyasət hazırlanması, İştirak və Platformalar.

- > MYS-ni siyasətin müxtəlif sahələri sırasına daxil etmək
- > İştirak və müştərək layihələri təşviq etmək

2. İnfrastruktur, maliyyələşmə və hüquqi baza

- > Mövcud mədəniyyət məkanlarından istifadə imkanını asanlaşdırmaq
- > Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri üçün əlverişli şərait yaratmaq

3. Bacarıqlar, Auditoriyalar və Bazarlar

- > İdarəetmə və əlaqə bacarıqlarını inkişaf etdirmək
- > Məzmunun geniş yayılması üçün strategiyaları təşviq etmək
- > Müxtəlif auditoriyaları cəlb etmək

4. Beynəlmilləşmə və Əməkdaşlıq

- > "Yaradıcı Azərbaycan" imici yaratmaq və beynəlxalq səviyyədə təbliğ etmək
- > Mədəniyyət və yaradıcılıq peşəkarlarının beynəlmilləşməsini təşviq etmək

Hesabatı hazırlamış Komanda və Təşəkkürlərimiz

Kristina Farinha, Böyük Mütəxəssis (Portuqaliya), müəllif.

Zviad Mçedlişvili, Kiçik ekspert (Gürcüstan), milli məsləhətçi və köməkçi.

Biz Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələri haqqında hesabatın hazırlanmasına töhfə vermiş hər kəsə dərin təşəkkürlərimizi bildiririk. AI - Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramında prosesi bütövlükdə nəzərdən keçirmiş və bizə kömək etmiş Raqnar Siilə, bizə müvafiq məlumatları bildirmiş Tim Uilyamsa və sahə səfərlərinin təşkil edilməsi, habelə ən yeni məlumatların verilməsi və yoxlanması ilə kömək göstərmiş Azərbaycan üzrə Koordinator Sevinc Ağazadəyə minnətdarıq. Şərq Tərəfdaşlığının altı ölkəsində keçirdiyimiz iclas və seminarlarda iştirak edən və səfərlərimizdə bizə yol göstərən fərqli sektorlardan olan bütün maraqlı tərəflərə mütəşəkkirik (Əlavə B-dəki siyahıya baxın). Son olaraq, linklər, nümunələr və məsləhətləri ilə bizi yorulmadan dəstəkləmiş bütün həmkar və dostlarımıza təşəkkürlərimizi bildiririk.

2. AVROPA İTTİFAQININ YARADICILIQ SAHƏLƏRİ

Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələri (MYS) Avropa İttifaqı tərəfindən tanınır və on ildən çox müddətdir Aİ-nin siyasət sənədlərinə və proqramlarına daxil edilib.¹ Ənənəvi incəsənət və mədəniyyət sahələrindən daha geniş sahə olan və bir-biri ilə əlaqəli çox sayda fəaliyyət və alt sektoru özündə birləşdirən yaradıcı iqtisadiyyat bütün dünyada Avropa Şurası, müxtəlif Birləşmiş Millətlər təşkilatları kimi digər beynəlxalq təşkilatlar, eləcə də milli, regional və yerli hökumətlər və institutlar tərəfindən tanınan potensiala malikdir.²

Bundan əvvəl sahənin qeyri-bazar dəyərləri yaratmaq imkanı uzun müddət simvolik, qeyri-maddi və maarifləndirici resurs hesab edilib. Son illərdə bu sahənin inkişafa səbəb olmaq və iş yerləri yaratmaq, innovasiyaları dəstəkləmək, eyni zamanda sosial və dayanıqlı inkişafa töhfə verməklə birbaşa və dolaylı yolla iqtisadiyyata təsir edə biləcəyi geniş şəkildə anlaşımağa başlayıb.

Dünya üzrə aparılmış araşdırmalar və toplanmış məlumatlar bu düşüncəni dəstəkləyir. Avropa İttifaqında əsas yaradıcılıq sahələri ÜDM-yə əlavə edilən 558 milyard avro dəyər formalaşdırıb. Bu, 2011-ci ilin məlumatlarına əsasən Avropa üzrə cəmi ÜDM-nin təxminən 4,4 faizini təşkil edir.³ Bu sahələr təxminən 8,3 milyon tam ştatlı ekvivalent iş yerini və ya Avropanın ümumi işçi qüvvəsinin 3,8 faizini əhatə edir. Eyni zamanda statistikalar göstərir ki, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin çoxunda digər iqtisadiyyat sahələri ilə müqayisədə gənc əməkdaşların faiz nisbəti daha yüksəkdir və 2008-ci ildə Avropada iqtisadi baxımdan və maliyyə baxımından müşahidə edilmiş tənəzzül dövründə bu sahənin digərləri ilə müqayisədə çox davamlı olması öz təsdiqini tapıb. 2013-cü il üçün global iqtisadi məlumatlara əsasən Avropa bu sahədə birinci yerdədir və inkişaf üçün katalizatora çevrilməkdədir.⁴ Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri dünya üzrə ÜDM-nin 3 faizini təşkil edir (gəlirlər üzrə 2,250 milyard ABŞ dolları) və 29,5 milyon iş yeri təmin edir.

Nüfuzlarının getdikcə artmasına baxmayaraq, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin mədəniyyət, təhsil, iqtisadiyyat və şəhərlərin / regionların inkişafı kimi müxtəlif siyasət sahələrini əhatə etməsi faktı onların inkişafını yavaşladığı. Son illər mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin Avropa İttifaqındakı rolu ilə əlaqədar müzakirələr aşağıdakı əsas məsələlər istiqamətində aparılır:

- > *Hərtərəfli Avropa ekosisteminin inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin Avropa İttifaqının strateji gündəliyinə daxil edilməsi. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri Avropa İttifaqının 2020-ci il strategiyasında çatışmayan və istifadə edilməmiş resurs olaraq qalıb.⁵ Daha yüksək səviyyədə bir sıra Avropa İttifaqı institutları Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olmaq məsələsində mədəniyyətin rolunun fərqi nəzərə alınıb və mədəniyyətin 2030 Dayanıqlı İnkişaf üzrə Gündəliyə əsasən əsas hərəkətverici qüvvə kimi nəzərə alınması üçün səylər göstərilir. Avropa İttifaqı mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin əhəmiyyətini qəbul etməli və bu sahəyə investisiya qoymalı, onun inkişaf və məşğulluğa töhfə vermək, innovasiyalara təkən vermək və əsas global rəqabət və yumşaq qüvvə elementi olmaq potensialını araşdırmalıdır. İnnovasiya, sahibkarlıq, eləcə də*

¹ Avropa İttifaqında inkişaf və iş yerləri üçün mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin təbliğ edilməsi (2012) və mədəni irs (2014) haqqında razılaşmalar, eləcə də Avropa Parlamentinin mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün dəqiq Aİ siyasəti haqqında qətnaməsi (2016).

² UNESCO – BMT-nin Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı; UNCTAD – BMT-nin Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransı; UNDP - BMT-nin İnkişaf Proqramı.

³ "Tera Consultants" firması (2014) - Yaradıcılıq sahələrinin ÜDM və iş yerləri baxımından Avropa İttifaqında iqtisadi töhfəsi.

⁴ Ernst & Young (2015) "Mədəniyyətin dövrləri" hesabatı: Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üzrə ilk dünya xəritəsi, CISAC - Ümumdünya Bəstəkar və Müəllif Təşkilatlarının Beynəlxalq Konfederasiyası.

⁵ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri Avropa İttifaqının "Horizon 2020" araşdırma və innovasiya, kiçik və orta sahibkarlar üçün COSME (Gənc mütəxəssislər üçün Erasmus daxil olmaqla), Start-up Europe, Erasmus+, INTERREG - ərazi üzrə əməkdaşlıq proqramları və struktur və həmrəylik fonları kimi proqramlarında rəsmi şəkildə hərtərəfli mövzular kimi əhatə olunub.⁶

- > **Regional təbliğat, innovasiya və sosial-iqtisadi inkişaf üçün mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin rəqabət üstünlüyünün regional inkişafı ilə əlaqədar "ağıllı ixtisaslaşma" strategiyalarına inteqrasiya edilməsi.** Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri başqa fəaliyyətlərlə qarşılıqlı əlaqə yaratmaq imkanına malikdir, bu da çox vaxt lokal səviyyədə yüksək əlavə dəyərin əldə edilməsini dəstəkləyəcək toplama və mərkəzləşdirmə nəticələrinə gətirib çıxarır. Avropa İttifaqının bir sıra regionları, xüsusən də, kapitalın planlaşdırılması, resursların səfərbər edilməsi, strateji əməkdaşlıq və qruplar, eləcə də infrastruktur və xidmətlərin təkmilləşdirilməsi üçün struktur və həmrəylik fondlarını mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinə yönləndirib.
- > **Xüsusən, Avropa Mədəniyyət Kapitalları (ECOCs) təşəbbüsü vasitəsilə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin strateji baxımdan şəhərsalma siyasətləri üçün münasib olduğunu qəbul edilməsi.** Şəhərlər hər zaman sənətkarların və yaradıcı insanların inkişaf etməsi üçün münasib məkanlar olub. Mütəxəssislərin yaradıcılıqla məşğul olduğu, görüşdüyü, əməkdaşlıq etdiyi və öz işlərini nümayiş etdirdiyi yeni yaradıcılıq mərkəzləri və yeni obyektlər tərk edilmiş sənaye zonalarına və ya istifadə edilməyən binalara paralel xidmət və biznesləri cəlb edən yeni funksiyalar verməklə şəhərlərin dirçəlməsi üçün hərəkətverici qüvvələrə çevrilməkdədir. Avropa İttifaqının uzunmüddətli aparıcı təşəbbüsü olan ECOCs beynəlxalq bədii proqram və mədəniyyət proqramı olmaqdan şəhərlərin mədəni inkişafı, eləcə də mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrini öz inkişaf siyasətləri strategiyalarına daxil etməsinə nail olmağa istiqamətlənmiş daha strukturlaşmış təşəbbüs olmağa doğru təkmilləşdirilib. ECOCs Avropada əməkdaşlıq və mədəniyyəti innovasiya, turizm və şəhərsalma üzrə maraqlı tərəflərlə birləşdirir.
- > **Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin innovasiya və elmi araşdırmalar proqramına qoşulması.** Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin innovasiya proseslərinə töhfə vermək imkanı yalnız qismən qəbul edilib və dəstəklənib. 2010-cu ildən İnnovasiya Birliyi (Avropa 2020 aparıcı təşəbbüsü) innovasiyaya getdikcə daha çox yaradıcılıq, dizayn, brendinq və yeni təşkilati proseslər kimi qeyri-texnoloji amillərin təkan verdiyini açıqlayıb.⁷ Təşəbbüs eyni zamanda göstərib ki, istifadəçilər tərəfindən idarə edilən innovasiya prosesləri, eyni zamanda mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin auditoriya və vətəndaşlarla faydalı əlaqələrin formalaşdırılmasında oynadığı rol mühüm əhəmiyyət kəsb edir.
- > **Başqa sahələrə və cəmiyyətə kənar təsirlərin təbliğ edilməsi.** Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri incəsənət, elm və texnologiyaları əhatə etdiyindən başqa sahələrə kənar təsirlərin təmin edilməsi üçün münasib strateji mövqeyə malikdir. Mədəniyyət və yaradıcılıq bacarıqları başqa peşə sahələri üçün də faydalı ola bilər, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri İKT üçün kontent təmin edə, turizmə təsir edə və dəyər zəncirinin bir neçə mərhələsinə, xüsusən, istehsal və yüksək səviyyəli sənaye sahələrinə inteqrasiya edə bilər. Bu katalitik potensial həmçinin sosial innovasiyalar, səhiyyə problemləri, eləcə də ətraf mühit problemləri kimi sosial problemlər üçün resurs rolunu oynayır. Bu sahələrarası əlaqənin asanlaşdırılması, eləcə də müxtəlif maraqlı tərəflərin əməkdaşlıq edə biləcəyi qrupların dəstəklənməsi üçün tələb olunan müxtəlif siyasət sahələri arasında əməkdaşlığın yaradılması və maneələrin aradan qaldırılması.

⁶ Şüranın "İnnovasiyaları, iqtisadi dayanıqlılığı və sosial inteqrasiyanı stimullaşdırmaq üçün mədəni və yaradıcı əlaqələr" haqqında 2015-ci ilə dair qərarları.

⁷ Avropa Komissiyası (2010) Avropa 2020 aparıcı təşəbbüsü, İnnovasiya Birliyi.

- > *Rəqəmsal texnologiyaların mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin dəyər zəncirinə əlavə etdiyi yeni imkanlara uyğunlaşmaq bacarığının inkişaf etdirilməsi. Rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı internetin əsas bazar olmasına gətirib çıxarır, bununla da, yaradıcılıq sahələrinin dəyər zəncirinin mürəkkəbliyinin artmasına təkan verir. Bu, o deməkdir ki, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri müntəzəm şəkildə yeni bacarıqlara yiyələnmalı və öz ödəniş vasitələrini uyğunlaşdırmalıdır. İKT həmçinin mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri ilə əlaqədar biznes-modellər üçün yeni imkanlar, eləcə də birgə yaradıcılıq və istifadəçilərin fəallığı əsasında auditoriya ilə qarşılıqlı əlaqənin daha birbaşa formalarını yaradır. Avropa İttifaqı bütün əlaqədar bazar uyğunsuzluqlarının aradan qaldırılması, məzmun və ifadələrin potensialının artırılması və müxtəlifliyinin inkişaf etdirilməsi üçün yaradıcılıqla bağlı dəyər zəncirindəki rəqəmsal dəyişikliklərin monitorinqini həyata keçirir.*
- > *Xüsusən, Avropa İttifaqının mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün zamanət imkanları vasitəsilə maliyyə əldə etmək imkanının təkmilləşdirilməsi. Müxtəlif maliyyələşdirmə mənbələrindən istifadə etmək mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün mühüm maneədir. "Creative Europe" (Yaradıcı Avropa) proqramı (2014-20) çərçivəsində mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün borclar təklif edən vasitəçi maliyyə qurumlarının (məsələn bankların) vəsaitlərinin sığortalıanmasını təmin edən maliyyə mexanizmi üçün 121 milyon avro ayrılıb. Vasitəçi maliyyə qurumları həmçinin mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üzrə layihələrlə əlaqədar ehtiyacların daha yaxşı anlaşılması üçün təlim proqramları təmin edəcəkdir.*
- > *Ölkələrarası şəbəkələşmənin, eləcə də yaradıcılıq mərkəzləri və yaradıcı sahibkarlar ittifaqının dəstəklənməsi - Avropa Komissiyası Avropa Yaradıcılıq Mərkəzləri Şəbəkəsini və Yaradıcılıq Kurslarını dəstəkləyir.⁸⁹ Bu pilot təşkilatlar informasiya mübadiləsi həyata keçirmək və toplantıları, üzvə təlim proqramlarını, uyğunlaşdırma və koordinasiya vasitələrini və rəqəbatları dəstəkləməklə, eləcə də dünyanın müxtəlif yerlərində bir-birindən öyrənmələrini təmin etmək məqsədilə bu dəstək qurumları üçün ümumi platforma təklif etməklə cəmiyyətlər formalaşdırır.*
- > *Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin təsiri ilə əlaqədar keyfiyyət və kəmiyyət əsaslı təsəvvürlərin formalaşdırılması - Mədəni və Yaradıcı Şəhərlər Monitoru¹⁰. Avropa Komissiyası Avropa İttifaqının Statistika İdarəsi - Eurostat və üzv ölkələr, eləcə də UNESCO və İƏİT kimi beynəlxalq təşkilatlarla birlikdə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin iqtisadiyyata və bütövlükdə cəmiyyətə verdiyi töhfələrin analizi və onlar haqqında məlumatların toplanması ilə əlaqədar təkmilləşdirmə və beynəlxalq nizamlama üzərində işləyib. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin keyfiyyət yönümlü nəticələrinin əhatə edilməsi üzrə yeni üsulların dəstəklənməsinə ehtiyac getdikcə artmaqdadır. Hekayə nəql etmə və müsahibələr kimi başqa informasiya toplama üsulları nəzərə alınır. 2017-ci ildə Avropa Komissiyası və Birgə Araşdırma Mərkəzi Mədəni və Yaradıcı Şəhərlər Monitorunu təqdim edib. Bu platforma seçilmiş şəhərlərdə (hazırda 168) mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin resurslarını xəritəyə alır və əks etdirir, eyni zamanda onların kəmiyyət və keyfiyyət dəyərlərini, eləcə də təsirlərini sistemativ və müqayisə edilə bilən üsulla qiymətləndirir. Bu alət mədəniyyətin şəhərlərin inkişaf gündəliklərinin mərkəzinə yerləşdirilməsi, eyni zamanda mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin təhlilinin və onlar üzrə dəlil toplamağın yeni üsullarının yaradılması ilə əlaqədar səyləri dəstəkləmək istiqamətində atılmış addımdır.*
- > *Avropa İttifaqının yeni bazarların aşkar edilməsi, eləcə də bütün dünyada dayanıqlı inkişafın və mədəni müxtəlifliyin dəstəklənməsi üzrə xarici əlaqələri ilə bağlı mədəniyyət*

⁸ <http://creativehubs.eu>

⁹ <http://www.creativetracks.org>

¹⁰ <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/cultural-creative-cities-monitor/>

və yaradıcılıq sahələrinin rolunun əks etdirilməsi. AI Şurası bu yaxınlarda Avropa İttifaqının beynəlxalq mədəni əlaqələrə yeni strateji yanaşması üzrə Avropa Komissiyasının bildirişini təsdiqləyən yekun sənədləri qəbul edib.¹¹ O, Avropanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahəsindəki yenilikçi funksiyasını tanımaqla inkişaf və məşğulluğun genişləndirilməsini davam etdirmək məqsədilə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün əlverişli mühitin yaradılmasına kömək edəcək, turizm və inkişaf üçün hərəkətverici qüvvə kimi mədəniyyət məhsullarını dəstəkləyəcək, eyni zamanda yeni kommunikasiya, mədəniyyətlərarası dialog və sülh quruculuğu kanalları aşkar edəcək.

3. TƏLƏB VƏ METODOLOGİYA

Bu hesabatda Avropa İttifaqı və Şərq Tərəfdaşlığının üzvü olan altı ölkənin,¹² yəni Ermənistan, Azərbaycan, Belarus, Gürcüstan, Moldova və Ukraynanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinə ümumi nəzər salınır. Ən vacibi isə odur ki, hesabatda problemlər ölkə səviyyəsində nəzərdən keçirilir və Azərbaycanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri ilə bağlı fərdi tövsiyələr verilir.

Tələb bu ölkələrdə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin hazırkı vəziyyətini təhlil etməkdən, onlarla əlaqədar əsas çətinlik və imkanları müəyyən etməkdən, tövsiyələr hazırlamaqdan, istiqamət və sonrakı addımları təyin etməkdən ibarətdir. Bu yanaşmanın sadəcə milli səviyyədə və AI səviyyəsində siyasət formalaşdıranlara tətbiq edilməsi ilə kifayətlənməmək nəzərdə tutulur. O, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin rəngarəng ekosistemi ilə maraqlananlar və ona müdaxilə etmək potensialı olanlar üçün hazırlanıb. Əsas hədəf qrupları aşağıdakıları əhatə edir: Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrindən olan bütün - milli, regional və yerli - səviyyələrə mənsub siyasət formalaşdıran və səlahiyyətli orqanlar, Avropa İttifaqı və beynəlxalq opponentlər, bütün sahələrdən və alt sektorlardan olan müxtəlif sahələr üzrə mütəxəssislər, onların təşkilatları, müəssisə və institutları, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin inkişaf gündəliyi ilə əlaqəsi olan, xüsusən, təhsil və biznes sahələrinə mənsub bütün əlaqədar maraqlı tərəflər.

Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin bu hesabatda istifadə edilən mahiyyətinə əsasən "mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri" termini hər bir ölkədə fərqli olan sahə və ya alt sektorlardan ibarət rəngarəng və dinamik spektri əhatə edir. Bu sahələr müntəzəm şəkildə inkişaf edir və aralarında qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Odur ki, dəqiq təriflər vermək və aydın konsepsiyalar təyin etmək mümkün deyil. Bununla belə, bu hesabatın hazırlanması üçün istinad kimi aşağıdakılardan istifadə edilib:

a) Başlanğıc nöqtəsi Yaradıcı Avropa Proqramının yaradılması haqqında nizamnamədə əhatə edilmiş mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri konsepsiyasıdır.¹³ Burada xüsusi halda aşağıdakılar daxil olmaqla mədəni dəyərlərə və / və ya bədii, yaxud başqa yaradıcı ifadələrə əsaslanan, bütün fəaliyyətləri əhatə edən geniş tərif verilib: memarlıq, arxivlər, kitabxanalar və muzeylər, bədii sənətlər, audiovizual (film, video oyunlar, multimedia və televiziya daxil olmaqla) sənətlər, maddi və qeyri-maddi mədəniyyət irsləri, dizayn (moda dizaynı), musiqi və ədəbiyyat, ifaçılıq sənətləri, nəşriyyat, radio və vizual sənətlər.

¹¹ Avropa Komissiyası (2016) "Avropa İttifaqının beynəlxalq mədəni əlaqələr üzrə strategiyası istiqamətində".

¹² Bundan əlavə, AI-Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı çərçivəsində mədəni irs, audiovizual sənət / film, ifaçılıq sənətləri və ədəbiyyat haqqında əlavə xüsusi informasiyaların toplanması üçün milli alt sektor hesabatları sifariş edilib. Eyni zamanda mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin inkişafı ilə əlaqədar regional perspektivlərin təmin edilməsi üçün 6 ölkənin hər birində yaradıcı şəhər / rayon formalaşdırmaq prosesi davam etməkdədir: Sisian (Ermənistan); Şəmkir (Azərbaycan); Svetloqorsk (Belarus); Mtsxeta-Mtianeti (Gürcüstan); Orhey (Moldova) və Kosov (Ukrayna). Nəhayət, proqram çərçivəsində Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin çoxunda həyata keçirilən, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin mədəni, iqtisadi və sosial faydaları haqqında ümumi təsəvvür formalaşdıran mədəniyyət göstəricilərinin inkişaf etdirilməsi layihəsinə start verilib. Daha ətraflı məlumat almaq üçün <http://www.culturepartnership.eu/> internet saytına nəzər salın.

¹³ Avropa Parlamenti və Şüranın Yaradıcı Avropa Proqramının (2014-2020) yaradılması haqqında 11 dekabr 2013-cü il tarixli 1295/2013 nömrəli nizamnaməsi (AI), I fəsil, 2-ci maddə.

- b) *Mədəni və yaradıcı ifadə hər bir ölkə üçün spesifikdir. Altı Şərq Tərəfdaşlığı ölkəsinin hər birində digər əlaqədar fəaliyyətlər potensiala malik olduğu halda nəzərə alınmalıdır. Məsələn, İKT, mətbuat, kommunikasiya və reklam, moda və zinət əşyaları, qastronomiya, şərab istehsalı və mədəni turizm.*
- c) *Hesabat əsasən bu sahələrin, alt sektorların və ya fəaliyyətlərin genişləndirilməsinə və / və ya gəlir gətirən və dayanıqlı olan, eləcə də birbaşa iqtisadi inkişaf və məşğulluğa töhfə verən mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri daxilində inkişaf etdirilməsi üçün şərtlərin təbliğ edilməsi və təkmilləşdirilməsi üsullarını əhatə edir.*

Hesabat üçün hazırlıq prosesinin 2016-cı ilin payızından 2017-ci ilin yazına qədər - altı aydan çox davam etməsi planlaşdırılıb. Sahə üzrə araşdırma regionun altı paytaxt şəhərinə təşkil edilmiş intensiv missiyalara əsaslanır (Ukraynanın Lvov şəhəri də daxil edilib). Bu sahə üzrə həyata keçirilən ekskursiyalarda siyasət formalaşdırıcılar, yaradıcı mütəxəssislər və təşkilatlar daxil olmaqla əsas maraqlı tərəflərlə fərdi şəkildə və qrup halında müsahibələr, toplantılar və müzakirələr təşkil edilib. Missiya eyni zamanda yaradıcılıq mərkəzləri, obyektləri və institutlarına ziyarətləri də əhatə edirdi. Mövcud ədəbiyyat və istinadlar haqqında kabinet araşdırması vasitəsilə məlumatların toplanması və əks-əlaqə təmin edilib.

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri bir çox oxşar elementlərə malik olsa da, bu ölkələr arasında mühüm fərqlər də mövcuddur. Bu ölkələr mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üzrə öz gündəliklərinin yaradılması zamanı bir çox ortaq problemlərlə üzləşir və eyni fəaliyyətlər onlar üçün faydalı ola, ancaq fərqli şəkildə həyata keçirilə bilər. Bu hesabatda Ukraynada mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin inkişaf etdirilməsi imkanları və bu sahədəki əsas problemlər öz əksini tapıb. Problemlərin əksəriyyəti Avropanın başqa hissələri və Avropa İttifaqı daxil olmaqla dünyanın başqa yerlərindəki bir neçə başqa ölkədə (və regionda) eynidir. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri istedad / insan resurslarına və yaradıcılığa əsaslanan yeni iqtisadiyyatla əlaqədardır, sahənin inkişafı üçün bütövlükdə yeni ekosistemin yaradılması tələb olunur. Problemlərlə əlaqədar hazır həllər mövcud deyil.

Hesabatda hər bir problem üçün Avropa İttifaqı ölkələrindən nümunələr göstərilir. Bəzi hallar uzunmüddətli, öz təsdiqini tapmış, digərləri isə hələ yeni başlanmış və tam qiymətləndirilməli olan təşəbbüslərdir. Başqa ölkələrin bu nümunələrinin ruhlandırıcı olması nəzərdə tutulur, onlar lazımi yerli adaptasiyaları vasitəsilə çoxaldıla və / və ya Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin araşdırma aparmaları və öz fərqli həllərini formalaşdırmaları üçün başlanğıc nöqtəsi rolunu oynaya bilən bir sıra təcrübələr təmin edir.¹⁴ Qısa, eləcə də orta müddətli perspektiv üçün sahənin inkişafının dəstəklənməsi ilə əlaqədar tövsiyələr təqdim edilib.

¹⁴ Nümunələr təhlil və ədəbiyyat, eləcə də mütəxəssislərin bilikləri əsasında problemlərə ən yaxşı uyğun gəlmləri nəzərə alınmaqla seçilib.

4. MƏDƏNİYYƏT VƏ YARADICILIQ SAHƏLƏRİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ - AZƏRBAYCAN ÜZRƏ REGIONAL ANALİZ VƏ ƏTRAFLI MƏLUMAT

4.1. Milli məzmunun qısa analizi¹⁵

İmkanlar

- > *Qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və bu sektorun rəqabət qabiliyyətinin innovasiyalar əsasında təşviq edilməsi yolu ilə iqtisadiyyatda diversifikasiyanın təmin edilməsi cəhdləri.*

Hökumət elektrotexnologiya, elektronika, yüngül sənaye və qida sənayesi kimi ənənəvi istehsal sahələrinin ixracının inkişaf etdirilməsinə investisiya qoymaqla iqtisadiyyatın hərtərəfliliyini təmin etməyi planlaşdırır. Bununla yanaşı, o, həmçinin sahibkarlığın təbliğ edilməsini, eləcə də dövlət sektoru ilə özəl sektorun əməkdaşlığı əsasında yeni fəaliyyət və məhsul növlərinin inkişafı üçün əlverişli mühitin yaradılmasını nəzərdə tutur.

- > *Sahibkarlığın təşviq edilməsi məqsədilə müəssisələrin qeydiyyatı prosesinin "bir pəncərə" prinsipinin həyata keçirilməsi ilə sadələşdirilməsi.*

Təşəbbüs sahibkarlar üçün müəssisələrin qeydiyyatı prosesinin qısaldılması üçün hazırlanıb. Əlavə olaraq, Milli Sahibkarlıq Fondunun yaradılması hökumətin yeni hədəfindən və sahibkarlığın inkişafına strukturlaşdırılmış yanaşmadan xəbər verir. Bu fond müəssisələrin maliyyə əldə etmək imkanlarını təkmilləşdirməklə onlar üçün vəsaitlər təmin edir.

- > *Aqlomerasiya və əməkdaşlıqları təşviq edən sənaye və texnologiya parklarına sahib olan rezident-şirkətlər üçün vergi imtiyazları.*

Dövlətin siyasəti inşaat avadanlıqlarının idxal edilməsi, elmi araşdırma işləri və başqa əlaqədar fəaliyyətlərin ƏDV-dən azad edilməsi vasitəsilə sənaye aqlomerasiyasını və parklarda aqreqasiyanı təbliğ etməkdədir.

- > *Turizmin inkişafı, habelə mədəni irsin dəyərinin artırılmasının prioritet sahə hesab edilməsi.*

İqtisadiyyatın müxtəlifliyinin təmin edilməsi prosesində turizm milli, tarixi və mədəni, sosial-iqtisadi və milli xüsusiyyətlər əsasında müvafiq mədəni turizmin yaradılması daxil olmaqla prioritet inkişaf sahələrindən biri kimi dövlətin gündəliyinə daxil edilib.

- > *İnkişaf etmiş ölkələrin göstəricilərinə çatmaq üçün ÜDM-də təhsilə ayrılmış maliyyələşmə payının artırılması məqsədinin elan edilməsi.*

Bu maliyyələşdirmə məqsədi həyatı boyu öyrənməyin və virtual təhsilin, eləcə də İKT və kompüter şəbəkələri haqqında biliklərin əhəmiyyətini artırır və təhsilin əlçatanlığını genişləndirmək üçün təhsil sistemində aparılmış dəyişikliklərə uyğundur.

- > *Innovasiyalar və bazarın ehtiyaclarına daha yaxşı reaksiya verilməsi əsasında elm və istehsal arasındakı əlaqələrin möhkəmləndirilməsi.*

¹⁵ Bu fəsildə əksini tapmış imkanların çoxu "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyasının hazırlanması barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci ilin dekabrında imzalanmış sərəncamında elan edilmiş məqsədlərə əsaslanır (http://www.president.az/files/future_en.pdf)

Innovasiyanın elmi və texnoloji potensialın artırılmasını tələb etməsi faktı qəbul edilib. Hökumət bazarın tələbləri əsasında təbiiq elmi araşdırmaların yerinə yetirilməsi üçün mexanizmlərin yaradılması ilə maraqlanır.

- > *Azərbaycanda internetin istifadəsi və əhatə dairəsinin səviyyəsi İKT-nin inkişafı üçün münasib şərait yaradır.*

Azərbaycanın ərazisində İnternetin əhatə dairəsi genişdir və onun istifadəsi, xüsusən, onlayn media və internet əsaslı televiziya sahələrində artmaqdadır. Bundan əlavə, bloqlar və sosial media platformaları da daha geniş şəkildə istifadə edilməyə başlayır.

- > *Sənayenin inkişafı ilə əlaqədar məqsədlər rəqəmsal texnologiyalar və məzmun yaratma perspektivləri üçün platforma meydana çıxarır.*

İqtisadiyyatın müxtəlifliyinin təmin edilməsi və innovasiyanın dəstəklənməsi ilə əlaqədar məqsədlər müntəzəm şəkildə yeni məhsul və xidmətlər yaratmaq ehtiyacını meydana çıxarır. Rəqəmsal texnologiyalar bilik və məzmun əldə etmək, eləcə də onların geniş yayılması üçün platforma təmin edir. Bu kontekst mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin, xüsusən, dizayn və İKT-nin inkişafı üçün əlverişli əsas təmin edir.

- > *Dövlət və vətəndaş cəmiyyəti arasında əməkdaşlığın təbliğ edilməsi.*

Hökumət planlaşdırılan sosial-iqtisadi inkişafı nəzərə almaqla vətəndaş cəmiyyətinin iştirakını artırmağı vacib hesab edir. Dövlət və vətəndaş cəmiyyəti arasındakı əlaqələrin və əməkdaşlığın müasirləşdirilməsi və qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətlərinin stimullaşdırılması rəsmi hədəflər arasındadır.

Problemlər

- > *Maliyyələşmə mənbələri və global bazarlara çıxışın çətinliklərlə müşayiət olunması KOS-ların inkişaf etmək imkanlarını azaldır.*

Biznesin inkişafı, eyni zamanda beynəlxalq ticarət, vergi sistemi və maliyyələşdirmə ilə əlaqədar maneələr qalmaqdadır. Startap layihələrin çoxu fərdi şəkildə sahibkarların özləri tərəfindən və ya mürəkkəb kredit tələbləri nəticəsində fərdi borclardan istifadə etməklə maliyyələşdirilir. KOS-lar üçün kredit almaqla bağlı ödəniş üçün nəzərdə tutulmuş vaxtın qısa olması və ya olmaması, faiz dərəcələri və ya girov tələblərinin yüksək olması, eləcə də əməliyyat haqlarının çoxluğu kimi əngəlləyici şərtlər mövcuddur və onların kredit almaq imkanları məhduddur.

- > *Beynəlxalq mobilliyin mürəkkəbliyi, eyni zamanda köhnəmiş infrastruktur regional və beynəlxalq turizm potensialını azaldır.*

Viza almaqla bağlı maneələrin, eləcə də Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin qüvvədə qalmaqda olması regionlara getməklə bağlı qeyri-stabil şərait yaradır, eyni zamanda turizm və mədəni irs marşrutları ilə əlaqədar potensial əməkdaşlıqların qarşısını alır. Bundan əlavə, Bakıdan kənarda yaşayış yeri, informasiya xidmətləri və göstəriciləri, eləcə də ingilis dilində danışan bələdçilərin mövcudluğu kimi əsas turizm infrastrukturuları hələ də zəifdir.

- > *Dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti arasındakı əlaqənin zəifliyi dövlət sektoru ilə özəl sektor arasındakı tərəfdaşlığın inkişafına mane olur.*

Son zamanlarda dövlət sektoru ilə özəl sektor arasındakı əməkdaşlığın artırılmasına nail olmaq məqsədilə müəyyən dərəcədə şəffaflıq əldə edilsə də, qarşılıqlı inam mövcud deyil. Halbuki, qarşılıqlı inam dövlət sektoru ilə özəl sektor arasında tərəfdaşlığın yaradılması üçün vacib

şərtidir. Mütəmadi kommunikasiya kanalları və birgə prosedurlar baxımından hələ də böyük boşluq mövcuddur.

- > *Vətəndaş cəmiyyəti özünüifadə formalarının və informasiya kanallarına çıxışın müəyyən dərəcədə məhdudlaşdırıldığı və ciddi nəzarət altında olan mühitdə fəaliyyət göstərir.*

Beynəlxalq standartlara uyğun olaraq özünüifadə azadlığı ilə əlaqədar qanunvericiliyin mövcud olmasına baxmayaraq, hələ də bu qanunun praktikada tətbiq edilməsi ilə bağlı problemlər haqqında məlumatlar daxil olur. Bu problemlərə kollektiv təşkilatların yaradılması və qeydiyyatla salınması ilə əlaqədar maneələr, rəsmi məlumatların əldə edilməsi, jurnalistlərin və sosial şəbəkə fəalllarının işinə müdaxilə daxildir. Bu cür problemlər internet də daxil olmaqla, özünüifadə və təşəbbüskarlığın məhdudlaşdırılmasına (kütləvi informasiya vasitələri ilə əlaqədar qanuna əlavə ilə tənzimlənir) və nəticə etibarilə daxili tənqidin formalaşmasına səbəb ola bilər. Lakin qeyd etməliyik ki, Azərbaycan hökumət orqanlarının rəsmi mövqeyinə əsasən, Azərbaycanda bütün fundamental azadlıqlar, o cümlədən özünüifadə azadlığı, KİV azadlığı, toplaşma azadlığı, din azadlığı tam şəkildə təmin edilir. Məsələn, 2016-cı il Azərbaycanın müxtəlif dini və etnik qrupların birlikdə sülh içində yaşadığı cəmiyyət kimi mövqeyini vurğulamaq üçün çoxmədəniyyətlik ili elan edilib.

4.2. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin transversal xüsusiyyətlərinin qəbul edilməsi

Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri iqtisadi və sosial inkişafa təsir edən çoxlu və transversal xüsusiyyətlərə malikdir. Bu potensial hələ Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində, eləcə də dünyanın bir çox başqa yerində siyasət formalaşdırıcılardan və səlahiyyətli orqanlardan sahə üzrə mütəxəssislərin özləri daxil olmaqla bütövlükdə cəmiyyətə qədər bütün səviyyələrdə kifayət qədər tanınmayıb. Bu (mühüm) sahə heç də asanlıqla iqtisadiyyatın ayrılmaz hissəsi hesab edilmir. Bunun səbəbi isə qismən onun ümumilikdə inkişafa və həyat səviyyəsinə göstərdiyi müsbət təsirlərlə əlaqədar dəlillərin zəifliyidir. Əksəriyyət üçün mədəniyyət və iqtisadiyyat bir-biri ilə heç bir əlaqəsi olmayan iki fərqli sahədir. Mədəniyyət bir çox insan üçün hələ də sadəcə dəbdəbədir. Bu yanaşma keçmiş Sovet ənənəsinin qalığıdır. Mədəniyyət məhsuldarlığı aşağı olan və resurs tələb edən sahə hesab edilir.

Bundan əlavə, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri anlayışını tam şəkildə dərk etmək çətin məsələdir, belə ki, bu sahə açıq və çoxtərəflidir, öz növbələrində çox sayda müxtəlif başqa sahə və oblastlarla əlaqəli olan və onlara dəyər əlavə edən bir neçə müxtəlif istiqaməti, fəaliyyəti və peşəni əhatə edir. Bu anlayış hətta müxtəlif region, mədəniyyət və siyasətlər üzrə fərqli ola bilər. Bu da sahənin təbiətini anlamağı və qəbul etməyi çətinləşdirir.

Sahə daxilində mədəniyyət sahəsi üzrə bir çox mütəxəssis mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin gündəliyi əsasında özlərini təyin etməkdə çətinlik çəkir. Hər bir sahə ayrıca tarixçə və yollara malik olmaqla fərqlidir. Nəticə etibarilə, onların ortaq elementləri ilə müqayisədə fərqləri daha çox qəbul edilir. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin əsas konsepsiyasının integrasiya edilməsinin üstünlüklərini az adam qəbul edir. Halbuki, bu, sahələrin koordinasiya və qarşılıqlı əlaqələrini dəstəkləyə, eyni zamanda onların ortaq fəaliyyət göstərmələrinə və daha çox nəzərə çarpmalarına imkan verə bilər. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üzrə bir çox mütəxəssis bu yenilənməni mədəniyyət sahəsinin kommersiyalaşdırılması istiqamətinə yönəlmə kimi görür və bunun sahənin maddi effektivliyini və ya məhsuldarlığını aşkar etməyə imkan verdiyini hesab edir. Onlar mədəniyyətin maddiləşdirilməsindən qorxduqları üçün bunu problemli dəyişiklik hesab edirlər. Professor Pyer Luici Sakkoya ¹⁶ əsasən, bu reaksiya istehsalçıların bazar əməliyyatının bir hissəsi kimi deyil, sənətkar və ya mədəniyyət üzrə

¹⁶ "Mədəniyyət 3.0: Aİ 2014-2020 struktur fondlarının planlaşdırılması üçün yeni perspektiv", aprel 2011-ci il, Mədəniyyət Məsələləri üzrə Avropa Ekspertlər Şəbəkəsi.

prodüserlə fərd və ya dövlət olmasından asılı olmayaraq sifarişçi arasında simvolik hədiyyə mübadiləsi kimi ödəniş edildiyi sənayeyə qədərki mədəniyyət 1.0 məntiqini əks etdirir. Bu kontekstdə, istehsal və mədəniyyətin əlçatanlığı məhduddur, eyni zamanda sosial və iqtisadi maneələrlə şərtlənir.

Pyer Luici Sakkonun "Mədəniyyət 3.0" konsepsiyası (2011-ci il)¹⁷

Mədəniyyət 1.0	Mədəniyyət 2.0	Mədəniyyət 3.0
• Əsasən hamilik modelinə əsaslanır. • Sənayeyə qədərki iqtisadiyyat üçün səciyyəvidir. • Mədəniyyət nə iqtisadiyyatın tam iqtisadi sahəsidir, nə də potensial auditoriyaların çoxu üçün əlçatandır. • Mədəni istehsal tamamilə subsidiyalara əsaslanır və başqa cür mümkün ola bilməz.	• İqtisadi dəyərə malik olan, hətta gəlir gətirən mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri bütövlükdə iqtisadiyyatın xüsusi sahəsini təmsil edir. • Mədəni istehsal hələ də giriş maneələri tərəfindən kəskin şəkildə məhdudlaşdırılsa da, auditoriyalar ciddi şəkildə artmaqdadır. • Mədəniyyət bazarlarının ciddi şəkildə genişlənməsi ilə xarakterizə olunur.	• Yalnız tələb imkanlarının genişləndirilməsinə deyil, daha çox istehsalın genişlənməsinə gətirib çıxaran innovasiyalarla xarakterizə olunur. • Auditoriyaların praktiklərə çevrilməsi (bununla da, yeni, qeyri-müəyyən və getdikcə yayılan müəlliflik və intellektual mülkiyyət anlayışının müəyyən edilməsi)

Texnoloji və iqtisadi inkişaf tədricən sahənin prinsiplərini dəyişib. Bir çox başqa ölkə kimi Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində də "yaradıcı" hesab edilən işlərin inkişafı, eyni zamanda əvvəl "şablon" və ya "mexaniki" hesab edilən işlərdə yaradıcı komponentlərin artması müşahidə edilib. Bu dəyişiklik insan kapitalının inkişaf etdirilməsi və saxlanması yollarının hazırlanması baxımından təhsil sistemlərinə, sosial rifah və siyasət formalaşdırıcılara ciddi şəkildə təsir göstərib. Bir çox Şərq Tərəfdaşlığı ölkəsində yüksək texnologiyaların təmin edilməsi və informasiya texnologiyaları sahəsi daha nəzərəcarpan və genişləndirilə bilən olub və buna görə də, siyasət formalaşdırıcılara və investorlara daha çox təsir göstərib. Təəssüf ki, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri əsasən bu texnoloji bumun kölgəsində qalıb.

Hətta gəlir son hədəf və ya məqsəd olmadıqda da, bu keçid dövründə mədəniyyət sahəsi üçün yeni, dinamik təşkilati modelə və ya biznes modelinə ehtiyac var. Pyer Luici Sakko bildirir ki, mədəniyyət sahəsinin qeyri-maddi məhsullarına - rifah, dayanıqlılıq, innovasiya, lokal mənsubiyyət və sosial həmrəylik - müvafiq şəkildə diqqət yetirilməlidir. Ancaq ənənəvi mədəniyyət sahəsi adətən bu məntiq dəyişikliyinə müqavimət göstərir. Hətta sahə üzrə gəlir əldə etmənin konsensual və məqsədlərdən sadəcə biri olduğu bir çox sahibkar və şirkət üçün - musiqi, audiovizual sənətlər, media, İKT, dizayn və memarlıq - mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri özlərinin və faydalı hesab etmədikləri "qərribə" gündəlik elementidir.

Sahənin müxtəlif elementləri hələ də əsasən rəqabət şəraitində və o qədər də əməkdaşlıq etmədən işləyir. Kollektiv təşkilat (qeyri-rəsmi ittifaq və platformalar, əsas təşkilatlar və başqa sektorial assosiasiyalar nəzərdə tutulur) hələ də ilkin mərhələdədir, yaxud zəifdir və peşəkarlar

¹⁷ Pyer Luici Sakko, 2011-ci il. "Mədəniyyət 3.0: Aİ 2014-2020 struktur fondlarının planlaşdırılması üçün yeni perspektiv". "Mədəniyyət Məsələləri üzrə Avropa Ekspertlər Şəbəkəsi" məqaləsi, aprel 2011-ci il. <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>

arasında koordinasiya edilmiş fəaliyyət və ümumi gündəliklər mövcud deyil. Sahədə onun rolunu təbliğ edəcək ümumi səs və maraqlarını təmsil edəcək lobbı çatışmazlığı mövcuddur. Sovet dövrünün müxtəlif bədii və mədəni sahə və peşələri təmsil edən nüfuzlu və güclü həmkarlar ittifaqları hələ də fəaliyyət göstərir, lakin bəziləri yeni nəsilləri cəlb etmək məqsədilə yenidən təşkil edilsə də, bu ittifaqların çoxu sahənin cari ehtiyac və maraqlarına uyğun gəlmir. Hazırkı bazar iqtisadiyyatı yeni dəyər və dinamikaları gündəmə gətirir və məhdud düşüncə tərzini bu strukturların çoxunun aşkar və qəbul edilməsinə imkan vermir. Qanuniləşdirilmiş mədəniyyət sahəsi öz statusunu və imtiyazlarını itirməkdən qorxur və bölünmüş müstəqil mədəniyyət və yaradıcılıq sahəsi daha güclü və kollektiv strukturlara çevrilməmiş bazar iqtisadiyyatına sürətli keçid edib. Odur ki, mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin rolu və tam potensialı vahid konsepsiya kimi qəbul edilməyib. Sahə hələ də daha kollektiv xarakterə malik olan "Biz" prinsipinə deyil, layihələrini rəqabət üslubunda fərdi şəkildə həyata keçirməklə "Mən" prinsipinə əsaslanır.

Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin, xüsusən, iqtisadi inkişaf və iş yerlərinin yaradılması üçün transversal və sahələrarası potensialı hələ də çoxları tərəfindən sezilmir. Əsaslandırmanın dəstəklənməsi və maraqlı tərəflərin inandırılması üçün kifayət qədər məlumat mövcud deyil. Sahənin rəqəmlərin ifadə edə bilməyəcəyi qədər böyük olan potensial təsiri haqqında yeni təsəvvürlər formalaşdırmaq məqsədilə həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət məlumatlarının toplanması və qiymətləndirilməsi üçün yeni üsullar tələb olunur. Hazırkı yeni iqtisadi struktur üçün yeni göstəricilər tələb olunur. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin başqa sektorlara dəyər qazandıran əlaqəlilik xüsusiyyəti, onun dolayı və görünməyən təsirləri bu fenomeni yeni formada işıqlandıra biləcək sahələrarası təhlil zərurətini meydana çıxarır. Bir çox Şərq Tərəfdaşlığı ölkəsində UNESCO-nun mədəniyyətin inkişafı üçün müəyyən etdiyi göstəricilərin inkişaf etdirilməsi prosesi həyata keçirilir. Ermənistan, Azərbaycan, Gürcüstan və Ukraynada, eləcə də Moldovada Aİ-Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri inkişaf etdirilib.¹⁸ Bu struktur ölkələrin mədəniyyətin iqtisadiyyat və cəmiyyətdəki yerinin təyin edilməsi üçün əsas göstəriciləri formalaşdırmasına imkan verən, eləcə də milli və beynəlxalq səviyyədə müzakirə və siyasət formalaşdırmaq üçün əsas təmin edən mükəmməl təcrübədir.

Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin transversal aspekti milli hökumətlərin, rayon və şəhər şuralarının və institutların təşkil edilmə və fəaliyyət göstərmə formaları ilə əlaqədar radikal dəyişiklikləri əhatə etdiyi üçün onu tətbiq etmək çətin məsələdir. Ortaq və ya koordinasiya edilmiş fəaliyyət və ya büdcələr olmadan siyasət sahələri üzrə dəqiq bölgünün həyata keçirilməsi mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün uğurlu siyasətlərin yaradılması və tətbiq edilməsinin ən səmərəli üsulu deyil. Rəqəmsal texnologiyaların hazırkı əlçatanlığı və istifadəsi istehsalçı və istifadəçilər arasındakı fərqləri azaldıb. Hazırda istehsal prosesi istifadəçilərin töhfələrini əhatə edir və vətəndaşların siyasətin formalaşdırılması prosesində fəal şəkildə iştirak etməsinə imkan verən proqram və əlaqələrin yaradılmasına bərabər şəkildə ehtiyac var.

Sahənin iqtisadiyyata təsir etmək imkanının tanınması üçün araşdırma və innovasiya baxımından nöqtəyi-nəzər və təcrübənin dəyişdirilməsinə ehtiyac var. Innovasiya hazırda sadəcə texnologiyaya əsaslanan anlayış kimi qəbul edilir və istehsal konteksti çərçivəsində qeyri-texnoloji innovasiya potensialının nəzərə alınmasına ehtiyac var. Bədii və mədəni proseslər də uzunmüddətli investisiya tələb edən, xüsusi bilik formalaşdıran araşdırmalara əsaslanır. Bu sahə istifadəçiləri / auditoriyaları cəlb etmək, onlara özünüifadə imkanını vermək, təşkilatları dəyişmək, ancaq eyni zamanda biliklər əsasında yeni dəyər formalaşdırmaq və idarə etmək imkanları baxımından böyük potensiala malikdir. Araşdırma və texnologiyalar yeni

¹⁸ Bundan əlavə, bu yaxınlarda Moldovada aparılmış araşdırma da mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin potensialının əsaslandırılması üçün onların iqtisadi təsirinin qiymətləndirilməsinə təkan verib. "Moldovanın Rəqabət Qaliblərinin dəstəklənməsi: İki gələcək sahənin seçilməsi", USAID Moldova, 2016-cı il.

ideya və məhsullar yarada bilər, ancaq mədəniyyət prosesləri yeni texnologiyaları testləşdirir, yoxlayır və sosiallaşdırır.

Potensiallarından səmərəli şəkildə istifadə etmək məqsədilə mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün xüsusi siyasətlərinin təqdim edilməsi hələ ilkin mərhələdədir. Turizm mədəniyyətin özünəməxsus rola malik olduğunu qəbul edir, ancaq mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin daha geniş perspektivini deyil, mədəniyyət və iqtisadiyyat nazirlikləri arasındakı əlaqələri dəstəkləyir. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri ilə əlaqədar siyasətlər əsasən çox zaman Mədəniyyət Nazirliyi olmaqla bir maraqlı tərəf tərəfindən formalaşdırılır, ancaq bu sahə üçün daha çox siyasət sahəsini əhatə edən, birlikdə hazırlanan və tətbiq edilən proqram və alətlər tələb olunur. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üçün siyasətlərin, proqram və alətlərin hazırlanması zamanı daha geniş perspektiv nəzərə alınmalı və daha çox maraqlı tərəf cəlb edilməli və hədəf olaraq seçilməlidir.

Bir çox Şərq Tərəfdaşlığı ölkəsində mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin rollarını müzakirə edən və bölüşdürən nazirliklərarası işçi qruplar mövcuddur. Effektivliyi təmin etmək və adekvat resurslar toplamaq məqsədilə iqtisadiyyat, biznes, araşdırma, texnologiya və innovasiya, təhsil, rayon və şəhərlərin inkişafını əhatə edən mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri ilə əlaqədar birgə milli strategiyanın təqdim edilməsi üçün müxtəlif siyasət sahələri və müvafiq büdcələr ayrıla bilər. Eyni zamanda özəl sektoru / biznes və mütəxəssisləri (mədəniyyət institutlarını, qeyri-hökumət təşkilatlarını və sahibkarları) əhatə edən mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin əlaqələndirilməsi və inkişaf etdirilməsi məqsədilə xüsusi və müstəqil nazirliklərarası qrupların yaradılması faydalı ola bilər. Bu xüsusi qruplar qarşılıqlı əlaqə və birgə fəaliyyəti təmin edə bilər. Onlar eyni zamanda siyasət formalaşdırma prosesində sahəni təmsil edə, araşdırmanı dəstəkləyə, eləcə də siyasətlərə nəzarət edib onları qiymətləndirə bilər.

4.2.1 Beynəlxalq nümunələr

Almaniyada Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri üzrə Qabaqcıl Təcrübələr Mərkəzi

- > *Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələri üzrə Qabaqcıl Təcrübələr Mərkəzi*¹⁹ 2007-ci ildə Almaniya Parlamentinin qərarı ilə və Federal İqtisadiyyat və Energetika Nazirliyi və Federal Hökumətin Mədəniyyət və KİV üzrə Komissiyasının təşəbbüsü ilə yaradılıb. O, Berlində siyasət xadimləri və digər qurumlar, Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri, akademik dairələr və digər sahələri məlumatlandıran, dəstəkləyən və qeyd edilən tərəflər arasında etibarlı münasibətlər quran vasitəçi kimi fəaliyyət göstərir. Mərkəz MYS-də peşəkarlıq və potensialın artırılmasına (xüsusilə də sahibkarlıq bacarıqlarının təşviq edilməsinə), MYS və digər sektorlar arasında əməkdaşlığa, müvafiq tendensiyaların araşdırılmasına və MYS peşəkarları üçün neytral əməkdaşlıq platformasının yaradılması və təklif edilməsinə istiqamətlənmiş çox sayda xidmət və təcrübələr təmin edir.

Əlavə nümunələr: Yaradıcılıq sahələri Şurası²⁰ (Birləşmiş Krallıq) və "Brainport Eindhoven"²¹ (Niderland)

4.2.2 Azərbaycanın imkanları

- > *Mədəniyyət sahəsində mövcud olan hazırkı qanunvericiliyə əsasən, idarəetmə və özəl sektorda təşəbbüslərə vüsət verən sahibkarlıq modelinin tətbiq edilməsi.*

2012-ci ildə qəbul edilmiş Mədəniyyət haqqında Qanun, Mədəniyyət Konsepsiyası (2014) və dövlətin 2014-2020-ci illər üçün tədbirlər proqramı ən son sosial-iqtisadi dəyişikliklərdən

¹⁹ <http://kreativ-bund.de>

²⁰ <https://www.gov.uk/government/groups/creative-industries-council>

²¹ <http://www.brainport.nl/>

təsirləndi. Hazırda mövcud olan hüquqi baza mədəni irs və ənənələrin qorunması və effektiv idarə edilməsi; muzey biznesinin aparılması; maliyyələşmə mənbələrinin diversifikasiyası; və özəl təşəbbüslərə vüsət verilməsini təmin edir.

- > *Rayonlarda mədəniyyət tədbirlərinin təşviq edilməsinin yeni siyasətdə əksini tapması; siyasətin yerli səviyyədə təşəbbüslərin artırılmasını, habelə turizmin inkişafı üzrə strategiyaları ehtiva etməsi.*

Dövlət proqramı çərçivəsində mərkəzi səviyyəli idarəetmənin vəziyyətə daha çox uyğunlaşması, habelə yerli səviyyədə təşəbbüslərin artmasına təmin edilir. Qəbələ və Gəncə kimi rayonlarda Bakıda fəaliyyət göstərən peşəkarların təşəbbüsü ilə turizm mövsümlərində mövsümi proqramlar və festivallar hazırlanır. Teatr evləri və digər obyektlərin bərpa edilməsinə sərmayə qoyuluşları edilir. Mədəniyyət siyasətinin bu yeni istiqaməti, habelə mərkəzsizləşmə cəhdləri kiçik şəhər və rayonlarda MYS siyasətlərinin nəzərdən keçirilməsi və hazırlanmasına istiqamətlənmiş pilot layihələr hesabına böyük dəyişikliklərə yol açə bilər. Məsələn, Aİ-Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının Yaradıcı Şəhər və Rayonlar Təşəbbüsündə Azərbaycanın pilot şəhəri Şəmkir idi.²²

- > *Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin turizmin inkişafı üçün hərəkətverici qüvvə olmasının qəbul edilməsi.*

Mədəniyyət Nazirliyi 2017-ci ildə turizmin inkişafı üçün Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin rolunu "Yaradıcı Millət qurmaq" şüarı altında nəzərdən keçirən proqram hazırlayırdı. Turizmin inkişafı üçün milli tədbirlər planı yaxın keçmişdə təsdiq edilib. Azərbaycan zəngin mədəni irsi və ənənələri və Böyük İpək Yolu kimi dünya turizm marşrutlarının tərkib hissəsinə daxil olması sayəsində mədəni turizm destinasiyası kimi tanınır.

- > *Sektorun daha geniş təsirinin nəzarətdə saxlanması baxımından UNESCO-nun mədəniyyətin inkişafı üçün müəyyən etdiyi göstəricilərin inkişaf etdirilməsi prosesi.*

Avropa İttifaqı və Şərq Tərəfdaşlığının Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə UNESCO-nun mədəniyyətin inkişafı üçün müəyyən etdiyi göstəricilərin tətbiq edilməsi prosesi 2018-ci ilin yanvarında yekunlaşdırılacaq. Bu təşəbbüs bu sahədə milli məlumat bazasının mövcud olmaması ilə bağlı boşluğu doldurmağa imkan verəcək. Bu təşəbbüs çərçivəsində Azərbaycanda Mədəniyyət və Yaradıcılıq sektorunun faktiki təsiri haqqında dəlillər toplanacaq və sektorun fəaliyyəti və təsirinin daimi monitorinqi üçün beynəlxalq, müqayisəli baza yaradılacaq. Bu struktur sektorun inkişafı ilə bağlı dəlil və arqumentlərin üzə çıxarılması və siyasətçilərin məlumatlandırılması üçün çox vacibdir.

4.2.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Təşkilatlarda yüksək səviyyəli mərkəzləşmə və dövlətin nəzarətçi mövqeyi.*

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi mədəniyyət siyasətinin bütün prosesləri – regional və yerli orqanlar və peşəkar təşkilatlarla bağlı qərar qəbulu, maliyyələşmə və koordinasiya tədbirləri – üzərində nəzarətçi mövqeyinə sahibdir. Müstəqil mədəniyyət təşkilatları ictimai fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün icazə istəməli və almalıdır.

- > *Yaradıcı iqtisadiyyatın inkişafını təşviq edən milli siyasətin mövcud olmaması.*

İqtisadiyyatda innovasiya və sahibkarlığın təşviq edilməsinə yönəlmiş mövcud siyasət və mədəniyyət və turizmin inkişafı ilə bağlı siyasət sənədlərində Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinə istinadlar hələ də əlverişli ekosistemin inkişaf etdirilməsinə imkan verəcək strukturlu

²² Şəmkir regionuna dair yekun hesabat: <https://www.culturepartnership.eu/en/article/report-shamkir>

müştərək siyasətə çevrilməyib. Bunun üçün təhsil və təlim sistemində islahatlar aparılması, maliyyələşmə sisteminin optimallaşdırılması, reklam və beynəlmiləlləşməyə sərmayə qoyulması və KİV-nin daha da inkişaf etdirilməsi tələb olunur. Siyasətin bir çox məqamlarında nazirliklərarası əməkdaşlığa əsaslanan yanaşmanın tətbiq edilməsi zərurəti var. Bundan başqa, mövcud Mədəniyyət Konsepsiyasında (2014) gələcək planları konkret şəkildə ifadə edən tədbirlər planı əksini tapmayıb.

- > *Turizmin maraqlı tərəfləri və Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin iştirakçıları arasında qarşılıqlı əlaqənin olmamasının turizm təklifini, müvafiq müəssisələrlə əməkdaşlığı və xidmətlərdən istifadə imkanını məhdudlaşdırması.*

Sektorda turizm infrastrukturunun kasad olması ilə yanaşı, yüksək keyfiyyətli suvenir sənayesi də yoxdur. Bu, turizmin maraqlı tərəfləri ilə Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri arasında mövcud məhsul və xidmətlərin təkmilləşdirilməsi üçün ənənəvi incəsənət və sənətkarlıq sahələrinin üzərində işləmək istiqamətində əməkdaşlığın olmaması ilə əlaqədardır.

4.3. Müştərək siyasət və platformaların yaradılması

Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri üzrə ekosistem yanaşması Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri üçün böyük əhəmiyyətə malik olan bir məsələdə irəliyə doğru hərəkəti şərtləndirir. Bu, dövlət orqanları ilə vətəndaşlar arasındakı boşluğun aradan qaldırılmasıdır. Tərəflər arasında qarşılıqlı etibarın olmaması kollektiv xarakter daşıyan vətəndaş mədəniyyətinin inkişafına mane olur. Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin çiçəklənməsinə və sahələrarası potensialını açmasına imkan vermək üçün fərqli maraqlı tərəflər sahəyə töhfələrini verməli və qarşılıqlı münasibətdə olmalıdır. Bu hər kəs üçün vacib olan məsələdə bütün tərəflərin böyük rolu var: Dövlət və regional/yerli orqanlar, müəssisələr və özəl sektor və vətəndaş cəmiyyəti.

Yalnız yuxarıdan aşağı istiqamətlənmiş, tək tərəfli siyasətlər və tədbirlər innovasiya və yaradıcılığın geniş yayılması üçün kifayət deyil. Analoji şəkildə, sektorda geniş yayılmış "hər öz işi ilə məşğul olsun" tendensiyası da lazımi təsiri göstərmir. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində bu məqsədin həyata keçirilməsinə bir neçə nümunə olsa da, sadəcə birdəfəlik tədbirlərə əsaslanmayan kollektiv mədəniyyətin qurulmasına nail olmaq üçün qarşıda uzun yol var. Kollektiv müzakirələr və açıq məsləhətlər böyük əhəmiyyətə malikdir, lakin onlar konkret tədbirlər planı və bu tədbirlərin reallaşması ilə nəticələnməlidir (hətta bu, qismən və/yaxud tamamilə siyasi danışıqların aparılmasından asılı olsa belə). Bu yanaşma siyasətin müzakirə edilməsi və hazırlanmasını, habelə onun tədricən bütün tərəflərin iştirakı ilə reallaşdırılmasını, yaxşı olar ki, effektiv dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) vasitəsilə həyata keçirilən monitoring və qiymətləndirməni əhatə edir. Əsas problem ondan ibarətdir ki, ölkələrin çoxunda bu sektorda dövlət-özəl tərəfdaşlığı geniş yayılmayıb və hətta dövlət səviyyəsində tənzimlənilir. Bu cür mədəniyyətin yetişdirilməsi üçün uzunmüddətli sərmayələr tələb olunur, çünki o, kök salmış düşüncə tərzləri və təcrübələrin dəyişməsinə ehtiva edir. Söhbət sadəcə proseslərin nəticələrinə nəzər salmaqdan yox, prosesləri hazırlamaq və onları dəstəkləməkdən gedir.

Fərqli maraqlı tərəflər arasında yeni əlaqə kanallarını açmaq üçün yeni platformalar və ittifaqlar lazımdır. Rəsmi və ya qeyri-rəsmi məlumat bazaları, internet platformaları, yaxud klasterlər və müştərək strukturlar qarşılıqlı anlaşılanın nümayiş etdirilməsi, dəstəklənməsi və təşviq edilməsi, habelə əməkdaşlıq və əlaqələrin gücləndirilməsi üçün vacibdir. Bu platformalar sektorun dövlət orqanları ilə dialoqda iştirak etmək və özlərini ifadə etmək üçün kollektiv səsi rolunu oynaya bilər. ŞT ölkələrinin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində dövlət/hökumət orqanlarını, sənətkarları/yaradıcı insanları və vətəndaşları/istifadəçiləri bir araya gətirən belə vasitəçi təşkilatlar fəaliyyət göstərmir. Məsələn, klaster təşəbbüsləri bu sahədə, o cümlədən təhsil, təlim və təhqiqat sahəsində maraqlı olan və ya maraqlı ola biləcək bütün tərəfləri, şəhərsalma və inkişaf orqanlarını, istifadəçilər və auditoriyaları özündə birləşdirə bilər.

MYS sektorunda təbliğ etmək və əlaqələr yaratmaq, biznesin inkişafı üçün sahənin sözükeçən qüvvələrinə qoşulmaq və tərəfdaşlıqlar qurmaq, səsinə eşitdirmək və dövlət orqanlarının qarşısında daha yaxşı təmsil olunmaq böyük əhəmiyyətə malikdir. Yaradıcılıq mərkəzləri cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynayır. Burada tərəflər arasında etibarın olmaması hələ də geniş yayılsa da, bu, ŞT ölkələri üçün daha səciyyəvidir. Şəbəkələr və klasterlərin yaradılmasına və yaradıcılıq mərkəzlərinin təsis edilməsinə vüsət verəcək milli maliyyələşmə proqramları fəal iştirak mədəniyyətinin inkişafına kömək edə bilər.

Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində resursların müəyyən edilməsi, habelə siyasətə təsir edəcək təşəbbüslərin müzakirə və müəyyən edilməsi üçün milli, regional və yerli səviyyədə vəziyyətin nəzərdən keçirilməsi və kütləvi konsultasiyalar standart təcrübə kimi geniş yayılmalıdır. Bunun üçün onlayn məsləhətlər, işçi qruplar və kütləvi dinləmələr də reallaşdırıla bilər. Vətəndaşların sahənin işində iştirakını artırmaq üçün vəziyyətin nəzərdən keçirilməsi və büdcənin kollektiv şəkildə planlaşdırılması zəmin rolunu oynaya bilər. Məsələn, büdcənin kollektiv şəkildə planlaşdırılması Avropada bir çox sahələr üzrə siyasətlərin yaradılması zamanı, o cümlədən ŞT-nın bəzi şəhərlərində istifadə olunur. Bu, vətəndaşların fəallığını, regional iştirakı, siyasətin hazırlanmasında iştirakı və tərəflər arasında etibarını artırmağa kömək edə biləcək bir alətdir.

4.3.1 Beynəlxalq nümunələr

Norveç İnnovasiya Klasteri²³

- > 2000-ci illərin əvvəllərində əsas qoyulmuş Norveç klaster proqramı əməkdaşlıq edən müəssisələrin daha innovasiyalı həll təklif etməsi, məhsuldar və rəqabətə davamlı olması zəmininə əsaslanırdı. Bu maliyyə sxemi əməkdaşlıq və müəssisələrin maliyyələşdirilməsi vasitəsilə aşağıdan yuxarı istiqamətlənmiş müştərək təşəbbüslərə stimül verir. Hər il keçirilən açıq seçmələr müəssisəçiləri biznes planına əsasən üç ilə qədər dəstəklə təmin edir. Klasterin resursları, artım potensialı və sahədə mövqeyi qədər təşəbbüsün kollektiv olması, rəhbərliyin ortaq maraqları paylaşması və klaster layihəsinin ortaq mülkiyyət olması da vacibdir. Proqram çərçivəsində üç inkişaf səviyyəsində olan klasterlər maliyyələşdirilir: (1) yeni yaranmış, (2) milli bazarda təmsil olunmuş yetkin və (3) beynəlxalq bazara çıxışı olan yetkin klasterlər.

Əlavə nümunələr: Portuqaliyada büdcənin kollektiv planlaşdırılması²⁴ və Valletta Mədəniyyət Xəritəsi²⁵

4.3.2 Azərbaycanın imkanları

- > Dövlətin mədəni QHT-lərin qəbul edildiyi vətəndaş cəmiyyəti yaratmaq və ona siyasi proseslərdə daha aktiv rol oynamaq imkanını vermək niyyəti ("Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası).

Bu inkişaf konsepsiyası çərçivəsində dövlət idarələri və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi həyata keçirilir. Bundan başqa, QHT-lər dövlət proqramlarının hazırlanmasında və ictimai komissiyaların işində iştirak etməlidir.

4.3.3 Azərbaycanın problemləri

- > Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin peşəkarlarının qərar qəbulu prosesində aktiv iştirak

²³ <http://www.innovationclusters.no>

²⁴ <https://opp.gov.pt>

²⁵ <https://www.culturemapmalta.com/>

etməməsinin dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti arasındakı ayrılığı dərinləşdirməsi.

Vətəndaş cəmiyyətini təşviq etmək niyyətinə rəğmən, dövlət orqanları ilə əlaqə və siyasətin hazırlanması prosesinə təsir etmək imkanı zəif və xaotikdir, bu isə siyasəti hazırlayanlarla sahənin iştirakçıları arasındakı inamsızlığı artırır.

> *Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən, təşkil edilmiş mədəniyyətlə müstəqil sənət arasında böyük boşluq.*

Rəsmi dövlət mədəniyyət təşkilatları ilə müstəqil təşkilatlar arasında çox böyük uçurum var, bu isə öz növbəsində onlar arasında əməkdaşlıq və əlaqənin inkişaf etməsinə mane olur.

> *Özəl sektor üçün hüquqi əsasın mürəkkəbliyi və məhdudlaşdırıcı xarakter daşması.*

Qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti ağır hüquqi tələblərlə məhdudlaşdırılır. Bura maliyyələşmə mənbələrinə çıxışın məhdud olması və ianə verilməsinin çətinliyi ilə əlaqədar dövlətdən asılılıq; icazə verilən fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün daima icazə almaq tələbi, habelə qərar qəbulu prosesində son dərəcə bürokratik proseslərin olması daxildir.

> *Mədəniyyət və yaradıcılıq icmaları arasında kollektiv təşkilat və əməkdaşlıq təcrübələrinin zəif olması.*

Peşəkarlar qəbul edir ki, MYS sektorunda üfüqi səviyyədə qarşılıqlı əlaqələr yox səviyyəsindədir. Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində məlumatların paylaşılması, əlaqələrin yaradılması və təşviqat üçün novator liderlərə və müştərək şəkildə yaradılmış nəzarətçi təşkilatlara ehtiyac var. Mədəniyyət birlikləri sistemi sahədə yeni fəaliyyətə başlayan gənc peşəkarların ehtiyaclarını qarşılamır və mövcud bazarın tələblərinə cavab vermir. Sektorun səsi rolunu oynayacaq və ya onu təmsil edəcək kollektiv təşkilatlar və ya müştərək platformalar mövcud deyil.

4.4. Yeni yaradıcılıq mərkəzlərinin qurulması

Sektorun hazırkı ehtiyaclarına cavab olaraq Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində, habelə Avropanın digər guşələrində bir sıra IT və yaradıcılıq məkanları və ya "yaradıcılıq mərkəzləri" yaranır. Bəzi ŞT ölkələrində bu mərkəzlər hələ də yeni fenomendir və onların çoxu dövlət orqanlarının dəstəyindən məhrum olan, ya da çox cüzi şəkildə dəstəklənən özəl təşəbbüslərdir. Bu mərkəzlər global tendensiyaları əsas götürərək yaradıcı və işgüzar icmaların dinamik sahibkarlıq ruhunu təmsil edir və nümayiş etdirir.

Yaradıcılıq mərkəzləri müxtəlif forma və xüsusiyyətlərlə təzahür edir. Bunlardan çoxu fiziki məkanlardır, lakin yaradıcılıq mərkəzləri arasında rəqəmsal platformalar və virtual şəbəkələr də var. Onlar özlərində birgə iş məkanlarını, inkubatorları və ya akseleratorları, "fablab" və ya "siti-lab"ları birləşdirə bilər, lakin ən vacibi onların yeni cəmiyyəti təcəssüm etdirməsidir. Bir çox şəhərlərdə belə mərkəzlər şəhərin mərkəzində yerləşən tərk edilmiş binalarda, tərk edilmiş yerlərdə və ya keçmiş/hazırkı sənaye sahələri və rayonlarında yaradılır. Onlar belə yerlərdə məskunlaşaraq və bu yerləri tədricən yeniləyərək şəhərin unudulmuş hissələrini həyata qaytarır və şəhərsəlməyə töhfə verir. Onlar müxtəlif biliklərin paylaşıldığı və ötürüldüyü, işləmək, görüşmək, öyrənmək və ünsiyyətdə olmaq üçün məkanlardır. Yaradıcılıq mərkəzləri müxtəlif vəzifələri yerinə yetirir və fərqli məhsul və xidmətlər təqdim edir: İş yerləri və ofislər; ustad dərsləri və seminarlar; mentorluq və kouçinq, biznes klubları; yarış tədbirləri, hakatonlar və s. Yuxarıda qeyd edilənlərlə yanaşı, mərkəzlər layihə və bizneslərin inkişafını asanlaşdırır və icmalar qurur.

Bu cür yeni iş məkanları sahələr və iyerarxiyalar arasında sərhədlərin itməsinə səbəb olur. Müxtəlif mədəniyyətlər, sahələr, dillər və profilləri təmsil edən yaradıcı insanlar bir araya gələrək görüşür, müzakirələr edir, yaradır və ifa edir, lakin əsas diqqət eksperiment və

metodologiyalara verilir. Mərkəzlərdə qarşılıqlı əlaqələr yalnız öz şəxsiyyətlərinə qapılmağa öyrəşmiş sənətkarları və yaradıcı insanları yaradıcı cəmiyyətin qalan hissəsi ilə və sadə insanlarla əlaqə yaratmağa və əməkdaşlıq etməyə həvəsləndirir. Bu kollektiv təşkilatçılığa maraq bu cür daima dəyişən rəqabətli mühitdə ölüm-dirim məsələsidir. Nou-hau və resursların ortaq məkanlarda paylaşılması bacarıqlarda olan boşluqları azaldır. Yaradıcılıq mərkəzləri sektor üçün yeni obyektlər və ya təşkilatlardır. Onlar eksperiment aparmaq və ünsiyyət qurmaq üçün münasib olan universal və elastik məkanlardır. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin dövlət mədəniyyət təşkilatları çox vaxt özəl təşkilatların məkanlarından effektiv istifadə etməsi üçün şərait yaratmır. Özəl təşkilatların obyekt və vasitələrinin istifadəsi/icarəsi baha başa gəlir, buna görə də, onların potensialı tam istifadə edilmir. Bu regionda çoxlu teatrlar, operalar, muzeylər, film-studiyaları var, lakin onların çoxu yeni imkanların yaranmasına səbəb olan problemlərlə üzləşmir.

Mərkəzlərin çoxu İKT-na əsaslanır, yaxud İKT-nın üstünlük təşkil etməsi ilə seçilir, lakin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri də bu ekosistemlərin tərkib hissəsidir. Fəaliyyətində incəsənətin əsas yer tutduğu, yaxud mənfəətli deyil, dayanıqlı olan layihələrə sərmayə qoyuluşu edən mərkəzlər çox azdır; digər mərkəzlərin fəaliyyətinin mərkəzində sosial sahibkarlıq durur, onlar birlik və inklüzivliyə yönəlmiş layihə və müəssisələri təşviq edirlər; bəzi mərkəzlər isə şəhərləri problemləri üçün həll yolları ilə təmin edən laboratoriya rolu oynayır.

ŞT ölkələrində yaradıcılıq mərkəzlərinin çoxu aşağıdan yuxarı istiqamətlənmiş təşəbbüslər əsasında yaradılıb, bəzi Avropa ölkələrində isə yaradıcılıq mərkəzləri yuxarıdan-aşağı yönəlmiş təşkilati təşəbbüslərdən yaranıb. Qeyd etmək lazımdır ki, təşkilati təşəbbüslər bir çox hallarda məşhurlaşmasına həddən ziyadə vaxt tələb olunan tamamilə yeni məkanların yaradılması ilə nəticələnir. Mərkəzlərin çoxu sürətlə inkişaf etsə və izdihamlı olsa da, çətinliklərə tab gətirmir. Məkan üçün icarə haqqı yüksəkdir və dayanıqlılığa nail olmaq çətinidir; komandalar və tədbirlər zamanla ayaqlaşmaq üçün durmadan mübarizə aparmalı olur; mərkəzlərin menecerlərinin çox vaxt bu sahədə fəaliyyət göstərən müəssisələrlə çalışmaq üçün lazımi bacarıqları olmur; çoxları eyni şəhər və ya ölkədə olan digər bənzər mərkəzlərlə, digər regional maraqlı tərəflərlə - məktəblər, siyasətçilər, sərmayədarlar, sənaye və beynəlxalq ekspertlərlə əlaqə qurmur.

Yaradıcılıq mərkəzləri MYS bizneslərinin inkişafına, icmanın möhkəmlənməsinə və şəhərsalmaya böyük töhfə verə bilər. Onlar inkişafdan qalmış rayonları və şəhər məhəllələrini canlandırır bilər. MYS üçün boş və ya istifadə edilməyən məkanların və obyektlərin istifadəsinə şərait yaratmaq effektiv sərmayə qoyuluşudur. İcarənin pulsuz olması və ya ucuz başa gəlməsi və prosedurların sadələşdirilməsi bir çox yeni təşəbbüsləri dəstəkləyə bilər. Komandalar və onların fəaliyyətinin ilk illərdə dəstəklənməsi və onların şəhər/region və sektorun inkişaf planına inteqrasiya edilməsi onların struktur dayanıqlılığına təkan verə və onları yeni zirvələrə apara bilər. Yeni maraqlı tərəflər kimi mərkəzlər nailiyyətləri və sosial kapitalından istifadə edə və bəzi ŞT ölkələrində hələ də hüquqi bazaya malik olmayan potensial dövlət-özəl tərəfdaşlığının (DÖT) inkişafı üçün zəmin yarada bilər.

4.4.1 Beynəlxalq nümunələr

IncrediBOL!²⁶ (İtaliya)

- > *IncrediBOL! 2010-cu ildə dünyaya gəlib. Bu, Bolonya şəhərinin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün alətlər təqdim edən pilot layihəsidir. Günümüzdə, bu, Emiliya-Romanya regionunda müxtəlif tərəfdaşları və işləri bir araya gətirən şəbəkədir. O, fəaliyyətinə yaradıcı sahibkarların hər il kiçik pul məbləğləri formasında dəstək, icarə haqqı tələb edilməyən yerlər və məsləhət xidmətləri, təlim və reklam imkanlarından faydalanması üçün seçmələr keçirməklə başlayıb. Təkliflər*

²⁶ <http://www.incredibol.net/>

şəhərdəki obyektlərə – çox vaxt bağlı olan və ya istifadəsiz qalmış bələdiyyə məkanlarına uyğunlaşdırılmışdı. Yaradıcılıq özünü şəhəri inkişaf etdirmək və onun iqtisadi baxımdan canlanması üçün başlıca amil kimi göstərib. Nəticədə, incəsənət və yaradıcılıq sahələrinə müdaxilələr vasitəsilə ictimai yerləri inkişaf etdirmək üçün yeni "mikro-yenidən-hazırlıq" proqramına start verilib.

Əlavə nümunələr: "Subtopia"²⁷ (İsveç), "Telliskivi" Yaradıcı şəhəri²⁸ (Estoniya), "Nova Iskra"²⁹ (Serbiya) və "Poligon"³⁰ (Sloveniya)

4.4.2 Azərbaycanın imkanları

- > *İncəsənət və yaradıcılığa istiqamətlənmiş bəzi özəl yaradıcılıq mərkəzləri və əməkdaşlıq məkanlarının, habelə biznesin inkişafı üçün müştərək məkanların yaranması.*

Bəzi çoxprofilli obyektlər fərdi təşəbbüslər əsasında formalaşmış və incəsənət və yaradıcılıq sahəsində inkişaf, habelə peşəkar xidmətlər və cəmiyyətin inkişafı üçün mərkəz rolunu oynayır. Bu məkanlarda müştərək iş, peşəkar bacarıqların inkişaf etdirilməsi, habelə təqdimat imkanları mövcuddur. Bəzi mərkəzlərdə daha geniş auditoriyalar üçün bəzi təhsil proqramları da təklif edilir. Həmçinin, Bakıda gənc frilanserlər, sahibkarlar, proqramçılar və dizaynerlər üçün ortaq və qeyri-rəsmi iş mühiti təklif edən bir sıra məkanlar var.

Yerli nümunələr:

"ASMARK" yaradıcılıq mərkəzi.³¹ Bu, mədəniyyət və incəsənətin inkişafı üzrə ixtisaslaşan ekspertlər qrupu tərəfindən yaradılmış özəl yaradıcı şirkətdir. Mərkəzin əsas məqsədi gənc sənətkarlar, dizaynerlər, incəsənət mütəxəssisləri və incəsənətə həvəsi olan insanlar üçün yaradıcı məkan təmin etməkdir. Mərkəz uzunmüddətli və qısamüddətli kurslar, seminarlar, çıxışlar və nümayişlər, debatlar, sərgilər təşkil edir, habelə sənətkarlara işləmək üçün pulsuz məkanlar təqdim edir.

Bakı Biznes Fabriki.³² 2015-ci ildə təsis edilib və gənclərin biznes təşəbbüslərini dəstəkləyir. Müxtəlif sahələrə aid biznes ideyaları olan gənclər BBF-də öz ideyalarını biznesə çevirə bilirlər. Onlar BBF-dən ofis, mentor və maddi dəstək alır və davamlı olaraq müxtəlif təlimlərdə iştirak edirlər.

Yarat Müasir İncəsənət Məkanı.³³ 2011-ci ildə təsis edilmiş məkan Azərbaycanda müasir incəsənətin ictimaiyyət tərəfindən dərk edilməsi və Azərbaycan incəsənətinin ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə təmsili ilə məşğuldur. Müasir incəsənəti təbliğ edən mərkəzdə təhsil və peşəkar inkişaf, o cümlədən təsviri incəsənət, ifa sənəti, rəqs, dizayn, video-art sahəsində sayısız-hesabsız tədbirlər təşkil edilir. YARAT Art Rezidensiyada açıq seçmələr nəticəsində seçilmiş beynəlxalq və yerli sənətkarlar yaşayıb yaradır.

4.4.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Müstəqil peşəkarların bu məkanlara çıxış imkanının çətinliklərlə müşayiət olunması.*

Özəl obyektlərin sayı azdır və burada yer icarəyə götürmək bəzi başa gəlir. Dövlət ictimai infrastruktur, mədəniyyət evləri və zalllarında çalışmaq istəyənlərə qarşı mühafizəçi mövqeyi

²⁷ <http://www.subtopia.se/>

²⁸ <http://telliskivi.eu>

²⁹ <http://novaiskra.com/>

³⁰ <http://www.poligon.si/>

³¹ <https://www.facebook.com/AsmartCreativeHub/>

³² <http://bbf.az>

³³ <http://www.yarat.az>

tutub. İnzibati və hüquqi maneələr sektorun müstəqil iştirakçılarının dövlətin mədəniyyət obyektləri və irsinə çıxışının qarşısını alır. Nəticədə, müstəqil peşəkarlar məşq etmək, ifa etmək, ya da işlərini təqdim etmək üçün münasib yer tapmaqda çətinlik çəkirlər.

- > *Dövlət mədəniyyət obyektlərində idarəetmə təcrübəsinin və yaradıcılıq icmalarına qarşı açıqlığın çatışmazlığı.*

İctimai infrastrukturda səmərəli planlaşdırma və proqramlaşdırmanı ehtiva edən, dəlil əsaslı müasir idarəetmə sistemi yoxdur, habelə auditoriya/iştirakçılarla və ümumilikdə peşəkar yaradıcı cəmiyyətlə yeni əlaqələr qurulmayıb. İctimai obyektlər yeni fəaliyyətə başlayan gənc peşəkarların eksperiment aparması və işlərini nümayiş etdirməsi üçün məkan kimi xidmət etmir.

- > *İncəsənət və yaradıcılıqla biznesi bir araya gətirən yaradıcılıq mərkəzlərinin məhdud sayda olması.*

Bəzi müştərək iş imkanları təklif edən məkanların və incəsənət mərkəzlərinin olmasına rəğmən, Azərbaycanda, xüsusilə də Bakıda irəli sürülmüş təşəbbüslərdən sadəcə bir neçəsi biznesin inkişafı ilə yaradıcılığı bir araya gətirir.

4.5 Maliyyələşmə və dəstəkdən istifadə imkanının asanlaşdırılması

Bir çox Avropa ölkələrində Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin nümayəndələrinin spesifik təbiət və dəyəri ilə əlaqədar olaraq onların maliyyələşmə mənbələrindən faydalanması çətinliklərlə müşayiət olunur.³⁴ Əsas problem bir çox yaradıcı təşkilatların kiçik ölçüdə olması, aktivlərinin daha çox qeyri-maddi olması, gəlir mənbələri, artım üçün hərəkətverici amil olaraq əqli mülkiyyət hüquqlarından asılı olması, idarəetmə bacarıqlarının zəif olması və biznes dünyası haqqında biliklərə və biznes dünyasında əlaqələrə sahib olmaması ilə bağlıdır.

Avropanın biznesin idarəedilməsi ilə bağlı dövlət xidmətləri və banklardan tutmuş xeyriyyəçilərə qədər özəl sərmayədarları Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin əməliyyat və biznes modelləri ilə tanış deyillər. MYS-lər təminat verə bilməmələri ilə əlaqədar olaraq kiçik və orta sahibkarların maliyyələşməsi üçün bir çox proqramlar və sxemlərə kredit üçün müraciət edə bilmirlər. Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində də bənzər problemlərlə qarşılaşır. Maliyyələşmə mənbələrinə çıxışın çətin və məhdud olması, zəif infrastruktur, sərt qanunlar, xeyriyyəçilik mədəniyyətinin inkişaf etməsi üçün stimulların az olması və s. onların əlverişli işgüzar tərəfdaş hesab edilməməsinə səbəb olur.

Müstəqil mədəniyyətin (QHT-lərin) dövlət maliyyələşməsi üçün seçmə proseslərinin şəffaflığı, dəstəyin müntəzəmliyi və dayanıqlı inkişafı ilə bağlı daha aydın meyarların müəyyən edilməsi lazımdır. KOS-lar üçün dövlət dəstəyində Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin özünəməxsus təbiəti nəzərə alınmır, bu səbəbdən də dövlət dəstəyi üçün meyarlar xüsusilə MYS təşkilatlarının kiçik ölçüsü nəzərə alınaraq təkmilləşdirilməlidir. Yerli təşkilatların beynəlxalq birgə istehsal və tərəfdaşlıqlarda iştirak etmək imkanı yox dərəcəsindədir, çünki onlar müvafiq fondlara malik deyil və dövlət tərəfindən adekvat tənzimləyici hüquqi baza ilə dəstəklənmir. Hazırda Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinə özəl ianələrin və sponsorluğun təqdim edilməsinə görə hər hansı stimula və ya vergidən azadolunma tətbiq edilmir. Peşəkarlar və ya nəzarət idarələrinin Əqli Mülkiyyət Hüquqlarının (ƏMH) qorunması haqqında qanunları yaxşı bilməməsi bu qanunların çox vaxt nəzərə alınmamasına səbəb olur. Onlayn və oflayn ticarət və ixraca məhdudiyyət qoyan qanunlar MYS-lərin beynəlxalq arenaya çıxmasına mane olur.

³⁴ Avropa İttifaqının üzv dövlətlərinin OMC işçi qrupunun "Daha səmərəli maliyyə ekosistemlərinə doğru" hesabatında əsas problem təsvir edilib və ən yaxşı təcrübələr əksini tapıb.

Sektorda fəaliyyət göstərən şəxslərin çoxunun maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi ilə bağlı bacarıqları zəifdir. Bu, beynəlxalq qrantların əldə edilməsinə mane olur. MYS-lərin düzgün tərəfdaşları müəyyən etmək və yoxlamaq üçün daha çox məlumat, əlaqə və şəbəkələrə, habelə uzunmüddətli planlaşdırmanın tələblərinə cavab verəcək şəkildə sərmayə qoyuluşu etmək üçün resurslara ehtiyacı var. Sahibkarlar, misal üçün, kraudfanding platformaları kimi bəzi alternativ və maraqlı maliyyələşmə imkanları hazırlayıb, lakin sektorun maliyyələşmə mənbələrinə çıxışı asanlaşdırmaq və maliyyələşmə alternativlərini artırmaq üçün dövlət maliyyələşmə sistemində və qanunvericilikdə struktur dəyişikliklər həyata keçirilməlidir.

4.5.1 Beynəlxalq nümunələr

PMV - Cultuurinvest³⁵ və STARTS – Mədəniyyət Müəssisələri üçün Sərmayə Fondu³⁶ (Belçika)

- > *Flamand Hökuməti tərəfindən yaradılmış PMV - Cultuurinvest və Valoniya Hökuməti tərəfindən yaradılmış STARTS regional fondu. Hər iki proqramda biznesin inkişafının müxtəlif mərhələlərində olan MYS müəssisələrinə (kiçik və orta sahibkarlar), habelə qeyri-kommersiya təşkilatlarına xüsusi kreditlər və aksiyalara sərmayə, habelə kouçinq və məsləhət təqdim edilir.*

Əlavə nümunələr: Yaradıcılıq sahəsində AWS VINCI Vauçerləri³⁷ (Avstriya) və Milli Lotereya³⁸ (Birləşmiş Krallıq)

4.5.2 Azərbaycanın imkanları

- > *QHT-lər üçün dəstək, xüsusən də özəl sponsorluğun dəstəklənməsi üçün hüququ əsasın inkişafının “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında əksini tapması.*

QHT-lərin inkişafı üzrə milli plan çərçivəsində dövlət və hökumət təşkilatlarının QHT-lərə dəstək göstərməsi, habelə QHT layihələrinə və proqramlarına göstərilən maliyyə yardımının artırılması nəzərdən keçirilir. Bundan başqa, özəl sektordan maliyyə yardımının göstərilməsinin təşviq edilməsi yolları da nəzərdən keçirilir. Maliyyə yardımı institutunun yaradılması, habelə dövlət strategiyası proqramının elan edilməsi korporativ sosial məsuliyyətə təkan verəcək.

- > *Dövlətin IT sahibkarlığına dəstəyinin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin inkişafı üçün model kimi istifadə edilməsi.*

Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi innovativ sahibkarlıq və startapların inkişafı, o cümlədən inzibati prosedurların sadələşdirilməsi; yüksək texnologiyalar parklarının yaradılması və vençur kapitalı fondlarının təsis edilməsi üçün lazımi şəraitin yaradılmasına sərmayə qoyuluşları edir.

- > *Dövlət proqramı çərçivəsində kinematoqrafiya və nəşriyyat sahəsinin inkişafına verilən əhəmiyyət.*

Kinematoqrafiya və nəşriyyat işinin tarixi ənənələri və gələcək potensialı ilə əlaqədar olaraq dövlət strategiyasında bu sahələrə böyük əhəmiyyət verilir. 90-cı illərdən etibarən film sektorunun dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsində kəskin düşüş yaşamış digər post-sovet ölkələrindən fərqli olaraq, Azərbaycanda film istehsalı neft və qazdan əldə edilən gəlirlərin

³⁵ <http://www.pmv.eu/nl/financiering-voor-ondernemers/leningen/cultuurinvest>

³⁶ <http://www.start-invest.be>

³⁷ <https://www.aws.at/foerderung-1/vinci-voucher-in-creative-industries/>

³⁸ <http://www.lottery.culture.gov.uk/>

hesabına edilmiş özəl investisiyaların sayəsində davam edib. Bundan başqa, Azərbaycan ədəbiyyatı, xüsusilə də şifahi xalq ədəbiyyatı və poeziyası, habelə Sovet senzurasının aradan qalxması da film istehsalının inkişafına stimül verib. Audiovizual məhsullara, xüsusilə də rəqəmsal audio və video materiallara böyük tələbat olması dövlət səviyyəsində qəbul edilir. Bu sahədə dövlət strategiyası nəşriyyat, kitab və kitabxana işinin təşviq edilməsi üçün proqramı, habelə film istehsalının maliyyələşdirilməsi, istehsalı və istifadəyə verilməsindən tutmuş sərgi/nümayiş obyektlərinə qədər bütün məqamlarını əhatə edən 2008-2018-ci illər üçün 10 illik kinematoqrafiya proqramını əhatə edir. Strategiya çərçivəsində Bakıda yeni kinoteatrların tikilməsi və müasir film arxivinin və irs obyektlərinin istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulub.

- > *Dövlət maliyyələşdirilməsindən istifadə edə biləcək çoxsaylı müstəqil film istehsalı şirkətləri.*

Film istehsalına hazırkı dövlət və özəl dəstəyi dövlətə məxsus film studiyaları ilə yanaşı, bir sıra özəl istehsal şirkətlərinin də yaranmasına imkan verib. Bu şirkətlər dövlət maliyyələşdirilməsindən faydalanmaq imkanına sahibdir.

4.5.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Mədəniyyət üçün dövlət maliyyələşdirməsinin yaradıcılıq sahələrinin xüsusiyyətlərini nəzərə alacaq sistemli prosedurlar əsasında həyata keçirilməməsi.*

Mədəniyyət sektorunda dövlət maliyyələşməsinin kütləvi seçmələr aparmaq, fondların istifadəsi üçün seçim etmək, onları paylaşdırmaq və istifadəsinə nəzarət etmək səlahiyyətinə malik müstəqil orqan (misal üçün, Mədəniyyət Fondu və ya İncəsənət Şurası) tərəfindən idarə edilən, rəqabətli formatı olan, müvafiq struktura malik prosedurlara ehtiyacı var. Bundan başqa, dövlət mədəniyyət təşkilatları və bir neçə tanınmış QHT istisna olmaqla yeni yaradıcı istiqamətlər və sahibkarlıq layihələri dövlət maliyyələşməsi zamanı nəzərə alınmır.

- > *Xeyriyyəçilik və sponsorluq üçün imtiyazlar və xüsusi qaydaların olmaması.*

Belə bir niyyətin elan edilməsinə rəğmən, xeyriyyə təşkilatları və digər QHT-lər hər hansı vergidən azadolunma və ya imtiyazdan faydalana bilmir. QHT-lərin və ya xeyriyyə təşkilatlarının sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdiyi mənfəət müəssisə məqsədlərinə nail olunduqda vergi qoymaya məruz qalır. Bundan başqa, böyük şirkətlərin sponsorluğu və korporativ sosial məsuliyyətini dəstəkləyən vergi imtiyazlarını özündə ehtiva edən əlverişli hüquqi bazanın çatışmazlığı hiss edilir. İlanəçilərin əldə etdiyi yeganə fayda prestij və statusdur, bu səbəbdən də sahəyə yeni daxil olan peşəkarların təklifləri dəstəklənmir. Azərbaycandan kənardan gələn xarici ianələrə icazə verilmir.

- > *Maliyyələşmə mənbələrindən istifadə etmək imkanının məhdudluğu və mədəniyyət və yaradıcılıq layihələri və müəssisələri üçün xüsusi vergi proqramının olmaması.*

Digər maliyyələşmə mənbələrindən vəsaitlərin, xüsusilə də bank kreditlərinin təqdim edilməsi zamanı Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmır. Onların kövrək maliyyə imkanları, habelə maddi təminatların olmaması kredit almasına mane olur. Sahədə mikro-kreditlər və xüsusi təminatlar kimi xüsusi həll yolları da tətbiq edilmir. Kraudfandingdən istifadə üçün münasib şərait yoxdur və sektorda bununla bağlı, demək olar ki, heç bir təşəbbüs irəli sürülmür. Bundan başqa, yaradıcı müəssisələr onlar üçün əlverişli şərtləri olan hüquqi bazanın, xüsusilə də vergi mühitinin çatışmazlığını hiss edir. Mədəniyyət sahəsində istiqamətlər və regionlara görə, xüsusilə Bakı və ölkənin qalan bölgələri arasında vergilərin diferensiasiyasına imkan verən qanun (2012) hələ də tam həyata keçirilməyib.

- > *Müəllif hüquqlarının lazımi səviyyədə başa düşülməməsi və idarə edilməməsi.*

Mövcud hüquqi baza Avropa İttifaqının standartlarına cavab verir; bununla belə, müəllif hüquqları və digər əqli mülkiyyət hüquqları ilə bağlı bəzi məhdudiyyətlər qalmaqdadır. Mədəniyyət məhsulları və xidmətlərinin paylaşılması zamanı monitoring və məlumatlanmanın çatışmazlığı müşahidə olunur. Bundan başqa, peşəkarların hüquqları və bu hüquqlar pozulduğu təqdirdə kompensasiya almaları haqqında məlumatı azdır və kollektiv idarəetmədə lazımı cavabdehlik səviyyəsi yoxdur.

> *Müstəqil səhnənin mövqeyinin möhkəm olmaması, alternativ təkliflərin qıtlığı.*

Maliyyələşmə mənbələrinə çıxışın mürəkkəb və qeyri-sabit olması ilə əlaqədar olaraq, teatr sahəsində müstəqil prodüserlərin sayı çox azdır. Dövlətin mədəniyyət təşkilatları alternativ və daha müasir təklifləri – misal üçün, fiziki teatrı – lazımi şəkildə təqdim edə bilmirlər və müstəqil sektorun qeyri-sabitliyi bu sahədə yeni tendensiyalara sərmayə qoyulmasını çətinləşdirir.

> *Kitab nəşriyyatı sahəsinin dövlətin əlində olması.*

Müstəqil layihələr üçün mövcud dövlət maliyyələşməsi məhdud səviyyədədir və mürəkkəbdir. Maliyyələşmənin əsas hissəsi mədəni mübadilə üçün xarici dəstəkdən və ya az sayda yerli sponsorlardan qaynaqlanır. Yayım kanallarına çıxış da məhduddur və Bakıda yerləşən bir neçə ticarət məntəqəsində mərkəzləşib.

> *Rəqəmsal texnologiyalarla əlaqədar yeni problemlərə ünvanlanmış və açıq bazar rəqabətini təmin edən müasir audiovizual hüquqi bazanın mövcud olmaması.*

Kinematografiya haqqında dövlət proqramının qəbul edilməsinə baxmayaraq, kinematografiya haqqında hazırkı qanun 1998-ci ildə qəbul edilib və təşəbbüslərin yuxarıdan-aşağı istiqamətləndiyi dövlət komissiyaları modelinə əsaslanır. Bu, bazarı ifadə formalarının müxtəlifliyi baxımından təhrif edir və rəqabətin inkişaf etməsinə imkan vermir. Üstəlik, özəl dəstəyin göstərilməsi, xüsusilə də beynəlxalq müştərək istehsal layihələrinə stimül vermək üçün təkan lazımdır, çünki neft-qaz böhranı ilə əlaqədar olaraq özəl sektordan sərmayələrin gəlməsi dayanıb. Audiovizual sektor üçün yeni qanun layihəsi müzakirə edilsə də, hələ təsdiq edilməyib. Bu qanunda filmlərin yayımı və istehlakında rəqəmsal texnologiyaların istifadə edilməsindən qaynaqlanan dəyişikliklər əksini tapmalıdır.

> *Mətbuat bazarında ədalətli rəqabət, habelə iştirakçı və məzmun müxtəlifliyi üçün şəraitin olmaması.*

KİV və yayım fəaliyyətinin əsas prinsiplərinin beynəlxalq tələblərə cavab verməsinə baxmayaraq, mövcud qanuna yaxın keçmişdə edilmiş düzəlişlər böyük narahatlıq doğurur. Kütləvi informasiya vasitələri bazarı üçün tərəflərin siyasi və ya maliyyə dəstəyi olmadan fəaliyyət göstərməyə qadir deyil, reklam bazarı isə yaxşı inkişaf etməyib. Bundan başqa, siyasi sanksiyaların sayəsində informasiya agentlikləri və jurnalistlər arasında özünüsensura adı məsələyə çevrilib. Bu amil hətta internetə də sirayət edib (Kütləvi informasiya vasitələri haqqında qanunla tənzimlənilir). İnformasiya agentliklərinin mülkiyyəti və gəlir mənbələri şəffaf deyil, bu isə monopoliya ilə mübarizə qanunlarının tətbiq edilməsinə mane olur. Üstəlik, sosial şəbəkə fəalları və jurnalistlərin işinə müdaxilə edildiyi hallar haqqında rəsmi məlumatlara və hesabatlara çıxış əldə etmək də maneələrlə müşayiət olunur. Nəhayət, məzmunun müxtəlifliyi aşağı səviyyədədir. Dövlət kanallarında xarici televiziya materiallarından istifadə üzərində məhdudiyyətlər hələ də mövcuddur – bunun yerli istehsalın inkişafına təkan vermək məqsədilə həyata keçirildiyi iddia edilir.

4.6. Yaradıcı sahibkarlıq təhsilinin və bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi

Yeni iqtisadi paradigmanın formalaşması ilə əlaqədar olaraq məktəblərdən tutmuş universitetlərə qədər müxtəlif təhsil və təlim müəssisələri qapılarını açmalı, regionlar və

icmalarla daha dərin əlaqələr qurmalıdır. Təhsil müəssisələrinin akademik və peşə təhsilinin daha praktik, davamlı və sahibkarlıq üçün faydalı formada planlaşdırılması və həyata keçirilməsi üçün yeni yanaşmalar tətbiq etməsinə ehtiyac var. "Həyat boyu öyrənmə" yanaşmasının qəbul edilməsi təhsil müəssisələrinə lazım olan hər şeyi verəcək. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində fəaliyyət göstərən universitetlərin çoxu film, ifa sənəti və musiqi sahəsində texniki keyfiyyətləri ilə tanınırlar. Bununla belə, texniki və ya bədii bacarıqlar gənc peşəkarların global bazarda irəli getməsi, layihələr hazırlaması və müəssisələr qurması üçün kifayət deyil. Üstəlik, yaradıcılıq və innovasiyalar hazırda başqa peşələrdə də vacib bacarıqlar sırasında yer alır. Bu səbəbdən, mədəniyyət və yaradıcılıq təhsilin bütün səviyyələrində təlim kurslarına inteqrasiya edilməli və bununla tələbələrin yaradıcılıq bacarıqları və düşüncəsi, habelə mədəni təcrübəsi erkən uşaqlıq çağlarından inkişaf etdirilməlidir. "Həyat boyu öyrənmə" təbliğ edilməli və məktəbəqədər müəssisələrdən ali təhsilə qədər bütün rəsmi və qeyri-rəsmi təhsil müəssisələrində tədris standartları təkmilləşdirilməlidir.

Rəqəmsal medianın, qloballaşmanın, sərhədlərarası və mədəniyyətlərarası əməkdaşlığın inkişafı Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinə böyük təsir göstərib. Bu, müxtəlif iştirakçılara sahib çoxsəviyyəli bazarlarda müvəffəqiyyətlə işləmək üçün strateji və sosial bacarıqlara ehtiyac yaradır. Yaradıcı peşəkarların strateji, idarəetmə və ünsiyyət bacarıqlarına sahib olması lazımdır. Strateji bacarıqlar layihələr, bizneslər və karyeraların qavranma və idarəetmə üsullarını rasionallaşdırır. Günümüzün peşəkarları yaradıcı insan, rəhbər, tədqiqatçı, ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə mütəxəssis və poliqlot olmalıdır. Bütün yaradıcı insanların tərəfdaşları ilə danışıqlar aparmaq, rəhbərlik etmək ideya, məqsəd və planlarını müzakirə etməklə bağlı bacarıqlara ehtiyacı var. Bu tələbkar və rəqabətli bazarda daima öyrənmək ehtiyacı daha da artır. Peşəkarlar hər zaman bu oyuna hakim olmalıdır, əks təqdirdə, müqavilə, əlaqə və tərəfdaşlarını itirə, qrafik və təhvil tarixinə riayət etməyə bilərlər. Vaxtın idarəedilməsi nəticələrinin əldə edilməsi vacib və təcili olan layihə üçün müştərək araşdırma və mühakimənin həyata keçirilməsi tələb edildiyi halda daha böyük əhəmiyyət daşıyır. Peşəkarlar müxtəlif sektorlardan və millətlərdən olan insanları bir araya gətirən, iyerarxiasız və çoxdillli müvəqqəti komandalarda vaxt, inam və ortaqların çatışmazlığının səbəb olduğu maneələri dəf etmək üçün ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməlidir.

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində boşluğu dolduran və dövrün yeni tələblərinə cavab verən bir sıra alternativ təhsil və təlim layihələri və təşəbbüsləri mövcuddur. Onlar QHT-lər və rəsmi təhsil və mədəniyyət müəssisələri tərəfindən reallaşdırılır. Qarşımızda duran başlıca problem bu yeni təlim metodlarını mövcud təhsil və təlim sistemlərinin rəsmi proqramına inteqrasiya edilməsi və müxtəlif maraqlı tərəfləri bu yeni inkişafda aktiv rol oynamağa cəlb etməkdən ibarətdir.

4.6.1 Beynəlxalq nümunələr

"Escalator" - Koşitse Yaradıcılıq sahəsi³⁹ (Slovakiya)

- > *"Escalator" yaradıcılıq sahəsində işləyənlərin, Koşitse Yaradıcılıq sahəsi tərəfindən təşviq edilmiş şəxslərin və ya müəssisələrin/grupların yaradıcılıq, istedad və peşəkarlığını inkişaf etdirməsi üçün intensiv təlim proqramıdır. İlk öncə, iştirakçılar xarici mentorlarla müsahibədə ehtiyaclarını və məqsədlərini müəyyən edir. Bunun əsasında seminarlar, kouçluq, mentorluq, biznes və strateji planlaşdırma, araşdırma və inkişaf, təlim turları və pilot layihələrdən ibarət olan "individual" təlim və dəstək proqramı hazırlanır.*

Əlavə nümunələr: OTELLO – gənclərin yaradıcılıq mərkəzlərinin regional şəbəkəsi⁴⁰ (Avstriya), Yaradıcı Tərəfdaşlıq⁴¹ (Litva), Kral İncəsənət İnnovasiyaları Kollekt⁴² (Birləşmiş

³⁹ <http://cike.sk/en/project/escalator>

⁴⁰ <http://www.otelo.or.at/>

⁴¹ <http://www.kurybinespartnersystes.lt/>

⁴² <https://www.rca.ac.uk/research-innovation/innovationrca/>

4.6.2 Azərbaycanın imkanları

- > *Dövlətin təhsildən yararlanmaq imkanının artırılmasına sərmayə qoymaq məqsədi.*

Dövlət sənədlərində təhsil və bacarıqların inkişafı ölkənin prioritet məsələlərindən biri kimi təqdim edilir. Təhsil və təlimlə bağlı məqsədlər iqtisadi inkişaf və innovasiyalarla, habelə mədəni həyatda daha aktiv iştirakla əlaqələndirilir.

- > *Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində təhsili və bacarıqların inkişafını təşviq edən təşəbbüslərin irəli sürülməsi.*

Dövlət və özəl sektorda Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri üçün təhsil və bacarıqların yeni şərtlərdə və yeni əməkdaşlıq mühitində təbliğ edilməsi üçün bazarın tendensiyalarına uyğunlaşdırılmış bəzi pilot təşəbbüslər hazırlanıb.

Yerli nümunələr:

İçərişəhər Ənənəvi İncəsənət Mərkəzi.⁴⁴ Mərkəz milli ənənəvi incəsənətə olan həvəsin dirçəldilməsi, habelə təsviri-incəsənət və sənətkarlıq məhsullarına yeni yanaşmaların inkişaf etdirilməsi üçün istedadlı yaradıcı gəncləri bir araya gətirən laboratoriyadır. O, Londonda yerləşən Ənənəvi İncəsənət üzrə Şahzadə Məktəbi vasitəsilə ingilis tərəfdaşlarla yaxından əməkdaşlıq edir.

SABAH qrupları.⁴⁵ Sabah qrupları Təhsil Nazirliyi tərəfindən əsas qoyulmuş müştərək nazirlik təşəbbüsüdür. Onun məqsədi əmək bazarının tələblərinə uyğun olaraq Savadlı, Bacarıqlı və Hazırlıqlı mütəxəssislər hazırlayan innovativ təlim mühitlərinin yaradılması vasitəsilə ali təhsilin keyfiyyətini artırmaqdır. Təhsil Nazirliyi mədəniyyətlə əlaqədar olaraq, 13 təhsil müəssisəsindən, o cümlədən Rəssamlıq Akademiyasından olan tələbələr arasında yeni klaster yaratmağı planlaşdırır. SABAH qruplarının təqribən 20 tələbəsi Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələrinin zəruri mövqelərində yer almağa qadir olacaq yüksək səviyyəli mütəxəssis olacaq.

4.6.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin iştirakçılarının strateji idarəetmə və əlaqə bacarıqlarına sahib olmaması və müasir incəsənət və yaradıcılıq sahəsini lazımi səviyyədə anlamaması.*

Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahəsində ali təhsil kurikulumunda strateji idarəetmə bacarıqlarının, habelə cəmiyyətlə/bazarla və fəaliyyət göstərən peşəkarlarla qarşılıqlı əlaqələrin çatışmazlığı hiss olunur. MYS-nin istər dövlət, istərsə də özəl sektorda fəaliyyət göstərən üzvlərinin büdcə hazırlanması və maliyyələşmə, satış, dayanıqlı biznes modellərinin hazırlanması, maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi, marketing, brendinq və tərəfdaşlıqların yaradılması ilə bağlı hazırlığı aşağı səviyyədədir. Bazarda "həyat boyu öyrənmə" təklifi yoxdur. Bundan başqa, təhsil daha çox ölkə ilə məhdudlaşır və bazar iştirakçıları, yaxud ən son tendensiyalarla

⁴³ <https://www.ttu.ee/mektory-eng>

⁴⁴ <https://www.facebook.com/IcherisheherCentreforTraditionalArts/>

⁴⁵ <http://sabah.edu.az>

əlaqələndirilmir. Bəzi hallarda məktəblərin texniki avadanlığının köhnəlməsi tələbələrin müasir texnologiyalar və avadanlıqlarla tanış olmasına mane olur.

- > *Yeni Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində təhsil və təlim təklifinin olmaması nəticəsində kvalifikasiyalı peşəkarların çatışmazlığı.*

Əksəriyyəti İKT-nin inkişafı ilə əlaqədar formalaşan yeni incəsənət və yaradıcılıq sahələri və istiqamətləri, habelə əlaqədar xidmətlər və müəssisələr xüsusilə mədəni turizm sektorunda yeni təhsil və təlim təklifinin hazırlanmasını tələb edir. Azərbaycanda bazarın bir sıra formalaşmış sektorlarında peşəkarların – misal üçün, kinematoqrafiya sahəsində sənaye, dəb və qrafik dizaynerlərin, habelə səs prodüserləri və işıqlandırma mütəxəssislərinin çatışmazlığı müşahidə olunur. MYS-də əlaqə və idarəetmə kimi bəzi sahələrdə isə hələ də təhsil təklifi mövcud deyil.

- > *Yaradıcılıq və sahibkarlığın təşviqatının ümumi təhsil və təlim təklifində əksini tapmaması.*

Yuxarıdan-aşağı istiqamətli iyerarxiyaya malik rəsmi təhsil sistemində debatlar və müasir mövzular təşviq edilmir. Yaradıcılıq, təşəbbüskarlıq və innovasiyalar kifayət qədər dəyərləndirilmir və təbliğ edilmir. Məktəblər və universitetlərin peşəkar mühitlə əlaqəsi yoxdur və onlar bu mühitin problemlərinə qarşılıq vermir. Beynəlxalq əlaqələr qeyri-müntəzəm şəkildə qurulur.

- > *Azərbaycanda caz musiqisi təhsili verən ixtisaslaşmış məktəbin olmaması.*

Azərbaycan caz səhnəsinin keyfiyyəti və dinamikası, xüsusilə də onun unikal "caz-muğam" üslubu bütün dünyada tanınır. Lakin yerli musiqiçilər təhsil almaq, istedad və bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün hələ də xaricə getməli; müqavilə bağlamaq və rəqabətli bazarlara daxil olmaq üçün əlaqələr və tərəfdaşlar axtarmalı olurlar.

4.7. Auditoriya və bazarların inkişafı

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində siyasətçilər və cəmiyyətin böyük hissəsi Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin potensial və transversal xüsusiyyətlərini hələ də yaxşı bilmir. MYS peşəkarlarının çoxu sektorun işində fəal iştirak etmir. Bir qayda olaraq, Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri paytaxtların və ya böyük şəhərlərin niş-auditoriyaları istisna olmaqla, KİV və müzakirələrdə əksini tapmır. Regionlarda və kənd ərazilərində, hətta paytaxtın ətrafında aktiv və müasir mədəniyyət obyektləri və müəssisələri tapmaq çox çətindir, üstəlik yayım sistemləri də yaxşı inkişaf etməyib. Ölkə ərazisində mədəniyyət evləri/klublarının daha çox resursa və nəticə etibarilə müasir mədəni və yaradıcı məzmunu ehtiyacı var. Auditoriyaların və mədəni məzmunu olan tələbatın inkişaf etdirilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Bunun üçün isə yayılma kanallarının sayının artırılması tələb olunur. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində bazarlar, qanunlar və dillər arasındakı fərq sektorun beynəlmilləşməsini və sərhədləri aşmasını çətinləşdirir.

Rəqəmsal inqilab yaradıcı insanlarla istehlakçılar arasındakı uçuruma körpü salır, çünki artıq məzmunun hədəf auditoriyaya çatdırılması üçün vasitəçilərə ehtiyac yoxdur. Pyer Luici Sakkonun təbiri ilə desək, mədəni istehsal və yeni məzmunun istifadə eyni prosesin iki mərhələsidir. Onun "Mədəniyyət 3.0" modelində fəal iştirak dəyər yaradan amildir, çünki onun iqtisadi və sosial təsiri məzmunun bazarda vasitəçilərin köməyi ilə yayılmasından daha çoxdur. İstifadəçilərin cəlb edilməsi və iştirakı üçün müxtəlif maraqlı tərəflər arasında inam və dialoqun qurulmasını tələb edən yeni iqtisadi və sosial mühit lazımdır.

Əksər mədəniyyət təşkilatları və bir çox yaradıcı müəssisələr və peşəkarların auditoriyaların cəlb edilməsi, əlaqə və marketinq bacarıqlarına ehtiyacı var. Ənənəvi və rəsmi müəssisələrin çoxu üçün kassa satışları və əlaqələrin böyük əhəmiyyəti yoxdur, çünki onlar tədbirlərdə tez-tez iştirak edən tanış elit seyrçilər qazanmağa çalışırlar. Müstəqil səhnədə strateji və planlaşdırma bacarıqlarının çatışmazlığı və uzunmüddətli sərmayə qoyuluşlarının qıtlığı əlaqə

strategiyalarının zəifliyinə aparır. Müstəqil fəaliyyətlə məşğul olan yaradıcı insanların çoxu özünüreklam, brendinq və bazarda mövqe qazanmaqla bağlı çətinlik çəkir və satış məntəqələrinə, ya da paralel kommersiya təşəbbüslərinə arxayın olur. Dəyər zənciri üzrə vasitəçilərin – menecerlər, agentlər, prodüserlər və xüsusilə də marketinq ekspertləri, ictimaiyyətlə əlaqə mütəxəssisləri və kommunikasiya mütəxəssislərinin çatışmazlığı sektorun inkişafına böyük mənfi təsir göstərir, çünki bu peşənin sahibləri məzmunu seçmək, hədəf auditoriyaya çatdırmaq və yaymaq, habelə iştirakçıları cəlb etmək bacarığına və təcrübəsinə malik olur.

Milli kütləvi informasiya vasitələrində ifadə formaları və məzmunun müxtəlifliyi də başqa bir problemdir. Televiziya Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin təbliğ edilməsində mühüm rol oynaya və sahənin tanınmasına, məlumatlılığın artmasına, nəticə etibarilə tələbin artmasına töhfə verə bilər. Bu güclü alətin tam potensialından istifadə edilmir. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində tənqidə və MYS-nin nümayəndələri, tarixçələri və uğur hekayələri haqqında yazıb-cək jurnalist və KİV ekspertlərinə ehtiyac var. Şəhər mədəniyyəti, festivallar, həyat tərz, mədəni turizm və s.-ni təbliğ edən bəzi maraqlı KİV platformaları mövcuddur.

ŞT ölkələri film, musiqi və teatr festivallarının müxtəlifliyi və keyfiyyəti ilə tanınır. Bu sahədə Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri Şərqlə Qərbin qovşağında yerləşən coğrafi mövqelərindən faydalanır. Bu festivallar auditoriyaların bir araya gəlməsi, biznesin inkişafı və turistlərin cəlb edilməsi baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Bəzi festivallar il boyunca yenilənən proqrama sahibdir və bəzi hallarda çətinliklərə rəğmən, paytaxt şəhərlərinin hüdudlarından kənarda təşəbbüslər hazırlayırlar.

4.7.1 Beynəlxalq nümunələr

OSTV - Canal180⁴⁶ (Portuqaliya)

- > *Portuqaliyanın açıq mənbə koduna malik ilk televiziya kanalı (OSTV) olan Canal180 tamamilə mədəniyyət, incəsənət və yaradıcılığa həsr edilib, eyni platformada televiziya və interneti bir araya gətirir. Kanalda yeni sənətkarlar və prodüserlər nəqli tərəfindən yaradılmış yenilikçi məzmun yayımlanır. Kanal dünyanın müxtəlif yerlərindən olan tərəfdaşları ilə əməkdaşlıq layihələri hazırlayır.*

Əlavə nümunələr: HELMET – Helsinki şəhər kitabxana şəbəkəsi ⁴⁷ (Finlandiya), Lyublyanada "Kinodvor" Şəhər Kinoteatrı ⁴⁸ (Sloveniya), Opgang – gənc auditoriyalar üçün teatr ⁴⁹ (Danimarka), "Laznia Nowa" Teatrı və Mədəniyyət mərkəzi ⁵⁰ (Polşa) və Elm Qalereyası ⁵¹ (İrlandiya)

4.7.2 Azərbaycanın imkanları

- > *Bakıda teatr və musiqi sahəsinin aktiv inkişafı və genişlənməkdə olan auditoriyanın tələbinə cavab verməsi.*

Paytaxtda yeni həvəskar teatrlar və digər mədəniyyət obyektləri, habelə musiqi klubları inkişaf edir və şəhərə gələn, sayı günü-gündən artmaqda olan ziyarətçi və turistlərin tələbinə cavab verir. Bunlar ölkənin Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin inkişafının hazırkı mərhələsini xarakterizə edir.

⁴⁶ <http://canal180.pt/en/>

⁴⁷ <http://www.helmet.fi/>

⁴⁸ <http://www.kinodvor.org/>

⁴⁹ <http://opgang2.dk/>

⁵⁰ <https://dublin.sciencegallery.com/education>

⁵¹ <http://www.laznianowa.pl/>

- > *Bəzi incəsənət və mədəniyyət təşkilatlarının auditoriyanın inkişafı üçün maraqlı strategiyalardan istifadə etməsi.*

Təşəbbüs göstərilməsi və idarəetmə baxımından güclü mədəniyyət təşkilatlarının formalaşması başqa təşkilatlara yaxşı nümunə ola bilər. Məsələn, **Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyi** və **Xalça Muzeyinin** fəaliyyəti daha çox auditoriyaların inkişafı və kommunikasiya strategiyalarına istiqamətlənib.

Yerli nümunələr:

"BOUTIQUE ONE".⁵² *Qafqaz və Şərqi Avropa, xüsusilə də Azərbaycan, habelə Gürcüstan və Ukraynadan olan müstəqil dizaynerlərin məhsullarını vahid brend adı altında nümayiş etdirən və satan konsept-butik.*

"Azərbaycan kəlağayı".⁵³ *Təmiz ipəkdən hazırlanmış əl işi olan şərflər və bəzək əşyaları. Azərbaycanın "kəlağayı" ənənəvi incəsənətinin ənənəvi dizayn və formalarından ilham alaraq müasir formada dizayn edilmiş, təqdim edilmiş və təbliğ edilmiş məhsullar.*

Azərbaycan Xalça Muzeyi⁵⁴ 1967-ci ildə açılmış muzey 2014-ci ildən etibarən dəniz sahilində, avstriyalı memar Frans Yanz tərəfindən yaradılmış möhtəşəm memarlıq əsəri olan binada yerləşir. Bura Azərbaycanın toxuculuq mədəniyyətinin ən yaxşı nümunələrinin bir araya gəldiyi yer olmaqla yanaşı, sərgilər, beynəlxalq simpoziumlar və konfranslar keçirməklə elmi-tədqiqat, mədəniyyət və təhsil mərkəzinə çevrilmişdir. Təhsil proqramları müxtəlif yaş qruplarına, uşaqlara və ailələrə istiqamətlənib.

4.7.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Mədəniyyət təşkilatlarında auditoriyanın inkişafı üçün müasir strategiyalardan istifadənin lazımı səviyyədə olmaması.*

Teatr evləri və muzeylər kimi bir çox mədəniyyət təşkilatları niş-auditoriyaları qazanıb, bu səbəbdən də auditoriyanın inkişaf etdirilməsi və bilet satışının artırılması ilə əlaqədar narahatlıq hiss etmirlər. Ümumilikdə, mədəniyyət təşkilatlarında çalışan işçilər müasir kommunikasiya, marketing və auditoriyanın inkişafı strategiyalarını hazırlamaq və həyata keçirmək, xüsusilə də bələdçili turları aparmaq və interaktiv elementləri tədbirlərə integrasiya etmək üçün lazımı kvalifikasiyaya malik deyil.

- > *Mədəniyyət və yaradıcılıq layihələrinin əlaqə və marketing elementlərinin zəif olması.*

Azərbaycan əhalisi arasında ölkənin gənc sahibkarları və yaradıcı insanları ilə bağlı ümumi məlumatlılıq çox aşağı səviyyədədir. Sahibkarlar məhsulların istehsal edilməsi üçün çox şey göstərsə də, kommunikasiya və marketing strategiyalarına diqqət göstərmir, bu isə onların çatı bəliyi auditoriyaların həcmi azaldır. Bu, çox vaxt lazımi təlimin, bazar haqqında biliklərin və idarəetmə, o cümlədən auditoriyaların cəlb edilməsi ilə bağlı bacarıqların çatışmazlığı ilə əlaqədar baş verir.

- > *Mədəniyyət və yaradıcılıq sahəsində xüsusi mətbuat kanallarının olmaması nəticəsində yerli istedadların dəyərinin artırılması və məşhurlaşmasında çətinliklər.*

⁵² <https://www.facebook.com/BoutiqueOneBaku>

⁵³ <https://www.facebook.com/Azerbaijan-Kelagayi>

⁵⁴ <http://azcarpetmuseum.az/>

Bəzi mədəniyyət, əyləncə və dəb/tərzlə bağlı onlayn platformalar istisna olmaqla, sektorun nailiyyətlər və uğur hekayələri ilə bağlı səsini eşitdirə və yaya biləcək, incəsənət, mədəniyyət və yaradıcılıq üzrə ixtisaslaşmış onlayn nəşrlər və ya televiziya proqramları yoxdur.

- > *Yeni yayılma və istehlak formalarının lazımınca uyğunlaşdırılmaması səbəbindən mədəni iştirakın azalması.*

Mədəniyyət təşkilatları gənc nəsillərin mədəniyyətdən, ilk növbədə filmlərdən, daha sonra isə kitablardan faydalanmaq və onları qavramaq üçün istifadə etdiyi yeni üsullara uyğunlaşmır. Nəticədə, kinematografiya sahəsində, habelə tətbiqi-incəsənət, muzeylər və müaliə sahəsində gənclərdən ibarət auditoriyalar azalır. Bundan başqa, xüsusilə Bakıdan kənarda yayım sistemləri də aşağı səviyyədədir. Onlayn satış sistemləri və reklam yaxşı inkişaf etməyib və müasir tələblərə cavab vermir.

- > *Azərbaycan dilinə tərcümə və dublyajın baha başa gəlməsi.*

Azərbaycan kiçik dil bazarı olduğundan, dublyaj və tərcümə baha başa gəlir və xüsusi dəstək proqramlarının həyata keçirilməsini tələb edir. Keçmişdə əlifbada dəyişiklik aparılması da bazara uyğunlaşmağı və auditoriyalara çıxış əldə etməyi çətinləşdirir.

- > *Auditoriyanın artmaqda olan marağına rəğmən, yerli caz səhnəsinə sərmayə qoyuluşunun az olması.*

Bakıya gələn turist və ziyarətçilərin artmaqda olan beynəlxalq marağına və yaxın keçmişdə bir çox musiqi klublarının açılmasına rəğmən, canlı konsertlərin keçirilməsi üçün keyfiyyətli caz məkanları çox azdır.

4.8. Beynəlmilləşmə və əməkdaşlığın təşviqatı

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri mədəniyyətdən "yumşaq güc" elçisi kimi istifadə edərək özünəməxsus imic yaradır və tədricən beynəlxalq arenaya çıxır. Bir çox ölkələr zəngin mədəni irslərini əsas götürərək beynəlxalq turizm kampaniyalarına start verir və bu zaman mədəniyyəti mərkəzi element kimi istifadə edir. Bununla belə, Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri hələ də ixrac və investisiya kampaniyaları baxımından iqtisadi və ticari diplomatiyaya inteqrasiya edilməyib. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri yerli yaradıcı istedadların və insan resurslarının potensialını və onların yeni milli reklam kampaniyalarında iqtisadiyyatın əlavə dəyərinə göstərdiyi müsbət təsiri inkişaf etdirə bilər. Bu ölkələrin çoxunda bazarın kiçik ölçüdə olması beynəlmilləşməni MYS-nin auditoriyaları genişləndirməsi və fəaliyyət növlərini artırması üçün zəruri addıma çevirir.

ŞT ölkələrinin şəraiti fərqlənsə də, peşəkar mobillik və dövriyyə üçün imkanlar artmaqdadır. ŞT vətəndaşlarının regionda səyahət etməsinə məhdudiyyət yoxdur. Şərq Tərəfdaşlığına aid olan beş ölkədə Aİ vətəndaşlarının ölkəyə daxil olması üçün viza və ya dəvət tələb edilmir. Bununla belə, ŞT-nin üç ölkəsinin vətəndaşları Avropa İttifaqına səyahət zamanı məhdudiyyətlərlə qarşılaşır. Moldova, Gürcüstan və Ukrayna vətəndaşları Şengen zonasına vizasız səfər edə bilməz. Beş ŞT ölkəsində hazırda gedən münaqişələr beynəlxalq mübadilə, ticarət və əməkdaşlığa mənfi təsir göstərir və regionun qeyri-sabitliyini artırır.

Bütün ŞT ölkələri böyük beynəlxalq mədəniyyət təşkilatlarının üzvüdür və beynəlxalq mədəniyyət sazişləri (misal üçün, UNESCO çərçivəsində) imzalayıb. Onlar Avropa Şurasının

və Avropa İttifaqının mədəni irs, muzeylər, filmlər, sənətkarlıq və nəşriyyatla bağlı bir sıra ölkələrarası layihələrinin⁵⁵ fəal tərəfdaşdır.

Regionun ən böyük nailiyyətlərindən biri Avropa İttifaqının Yaradıcı Avropa Proqramında iştirak etməsidir. Üç ŞT ölkəsi proqramın hazırda iştirakçısıdır, digərləri isə danışıqlar və üzvlüyün nəzərdən keçirilməsi mərhələsindədir. Bu proqramın iştirakçılara verdiyi fayda mədəniyyət və KİV sahəsində əməkdaşlığın müxtəlif məqamları üçün maliyyələşmə almaqla məhdudlaşmır. Proqram Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinə Avropadan olan tərəfdaşlarla birlikdə müştərək layihələr və müştərək istehsalda iştirak etmək imkanı verir. Tərəfdaşlıq münasibətlərinin yaradılması Yaradıcı Avropa proqramının bir çox layihələrinin tələbləri arasında əsas yer tutur. Proqram sektorun peşəkarlarının potensial beynəlxalq tərəfdaşlarla əlaqədə olmasına kömək edən rəsmi və qeyri-rəsmi təlim və təhsil tədbirlərini maliyyələşdirir. Proqramın əlverişsiz tərəfləri ŞT ölkələrində bir çox təşkilatın daha çox beynəlxalq müqavilələrə və layihələrin idarəedilməsi bacarıqlarına ehtiyacı olması və seçmələrin çoxunda 40-50% müştərək maliyyələşmənin tələb edilməsidir. Bu, bir çox təşkilatların proqramda iştirak etməsinə mane olur.

ŞT ölkələrində festivallar regionu təşviq edir və MYS-nin beynəlmilləşməsinə təkan verir. Yarışlar, festival proqramları, paralel nümayişlər və söhbətlər məzmunu və onları yaradan insanları ölkə daxilində və xaricdə təşviq edir, yerli sənətkar və prodüserlərin xaricdə bənzər tədbirlərdə iştirak etməsinə səbəb olur. Festivallarda çoxlu xarici peşəkarlar, prodüserlər, rejissorlar və mədəniyyət sahəsində çalışan bizneslər iştirak edir. Bəzi festivalların konsepsiyası xaricdəki digər şəhərlərə sirayət edir və bənzər festivallar təşkil olunur. Festivalların çoxu regionun peşəkarları və təşkilatlarının davamlı əlaqələr qurmasına və müxtəlif imkanlardan istifadə etməsinə şərait yaradan beynəlxalq şəbəkələrin tərkib hissəsidir. Ümumilikdə, festivallar Yaradıcı Avropa Proqramında iştirak etmək və onun üstünlüklərindən faydalanmaq üçün daha hazırlıqlıdır.

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin əksəriyyəti⁵⁶ Kopenhagendə yerləşən, yenilikçi bizneslər üçün beynəlxalq platforma olan Yaradıcı Biznes Kubokunda (CBC) aktiv iştirak edir. Bu, yaradıcılıq sahələrində fəaliyyət göstərən sahibkarların imkanlarını artıran və milli yarışları koordinasiya edən il boyu fəaliyyət göstərən platformadır. Yaradıcı Biznes Kubokunun yerli nümayəndələri milli yarışları keçirir və qaliblər beynəlxalq tədbirdə iştirak etmək haqqı qazanır. CBC-nin üzvləri və iştirak edən sahibkarlar bacarıqlarını inkişaf etdirmək, sərmayədarlar və qlobal bazarlarla əlaqə yaratmaq imkanı qazanır.

Beynəlxalq mühitdə fəaliyyət göstərmək üçün müəyyən bacarıqlar və maddi resurslar lazımdır. Peşəkarlar nəhəng beynəlxalq bazarın öhdəsindən gəlmək üçün kifayət qədər böyük və güclü olmadıqlarını başa düşürlər, bu səbəbdən də, onlar şəbəkələr qurmaq, tərəfdaşlar tapmaq, birlikdə düşünmək və məlumatı yaymaq ehtiyacı hiss edirlər. Bu problem sektorda uzunmüddətli strategiyaların, habelə maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi və şəbəkələr yaradılması kimi idarəetmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün potensialın artırılmasını tələb edir. Təşkilatlar siyasətlərində beynəlmilləşməni prioritet məsələ etməli və Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrində çalışan insanların sərhədləri aşması üçün proqram və alətlərdən istifadə etməlidir.

4.8.1 Beynəlxalq nümunələr

⁵⁵ Məsələn, "Kiyev təşəbbüsü"; "Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstanda Yaradıcılıq sahələrinin gücləndirilməsi: Sənətkarlıq İrsi – İnkişaf üçün platforma"; "Kitab Platforması"; "Qara dəniz Animasiya Proqramı"; "Cənubi Qafqazda kinematografiyanın vəziyyəti haqqında danışmaq".

⁵⁶ Belarus, Gürcüstan, Moldova və Ukrayna

"Go International"⁵⁷ (Avstriya)

- > Bu, 2003-cü ildə avstriyalı bizneslərin xaricdə etibarlı və maraqlı tərəfdaşlar kimi tanınması və dəstəklənməsi üçün yaradılmış beynəlmilləşmə təşəbbüsüdür. Təşəbbüs çərçivəsində müəssisələrə təkliflərini xaricdə təqdim etmələri üçün təcrübə, alətlər və imkanlar verilir. Onun fəaliyyəti Avstriyanın əlavə birbaşa maliyyə dəstəyi alətləri təmin edən digər iqtisadiyyat və ticarət agentlikləri ilə koordinasiya edilib.

Tallinn Musiqi Həftəsi (TMW)⁵⁸ (Estoniya)

- > TMW 2009-cu ildə musiqi sənayesinin konfrans və istedadların nümayiş etdirildiyi festival vasitəsilə beynəlxalqlaşdırılması üçün irəli sürülmüş təşəbbüsüdür. O vaxtdan bəri musiqi həftəsi konsepsiyasını genişləndirib və hazırda incəsənət, dizayn, texnologiyalar, şəhər məkanı, yemək mədəniyyəti və müxtəlif sosial məsələləri əhatə edən bir həftəlik şəhər festivalına çevrilib. İndi o, Avropanın yaradıcı icmalarının görüş yeridir.

Əlavə nümunələr:

Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələrinin beynəlmilləşməsini təbliğ edən regional mərkəzlər – Mədəniyyət müəssisələri üçün Katalon İnstitutu⁵⁹, Flandriya Yaradıcılıq Rayonu (Flanders DC)⁶⁰ və NOMEX Musiqi İxracı Proqramı⁶¹

Avropada yerləşən və beynəlxalq şəbəkə və platformalar – Yaradıcı Biznes Kuboku⁶², "Creative Tracks" – sərhədsiz istedadlar⁶³, Avropa Yaradıcılıq Mərkəzləri Şəbəkəsi⁶⁴, Avropa Festivalları Platforması⁶⁵ və Yaradıcı Avropa Proqramı⁶⁶

4.8.2 Azərbaycanın imkanları

- > Mədəni diplomatiya strategiyasında Azərbaycanın Avropa, Yaxın Şərq, Rusiya və Asiyanın qovşağında yerləşən bir ölkə kimi təqdim edilməsi.

Asiya və Avropa qitələrinin qovşağında yerləşən Azərbaycan müxtəlif geosiyasi səviyyələrdə əlaqələr qurur və Avropa, Ərəb və Türk beynəlxalq təşkilatlarına üzvlük edir. Ölkənin mədəni siyasəti irs, dini tolerantlıq və müxtəlifliyə əsaslanır. Mədəniyyət böyük dünyaya doğru ilk addımlarını atan bu gənc və inkişaf edən ölkə üçün ən yaxşı elçi hesab edilir. Dövlət beynəlxalq səviyyədə fərq yaradan amil kimi mədəni irsə böyük diqqət göstərir, onu Azərbaycanın gücünün, dövlətçilik tarixinin, keçmişinin və mədəniyyətinin mənbəyi hesab edir.

- > Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Yaradıcı Avropa proqramının üzvü olmaq üçün Avropa İttifaqı ilə danışıqlar prosesinə start vermək niyyətini elan etməsi.

Azərbaycan Hökuməti ilə Aİ Azərbaycanın Yaradıcı Avropa Proqramına üzv olması haqqında müzakirələr aparmaqdadır. Bu addım yerli təşkilatların Avropa təşkilatları ilə əməkdaşlıq etməsi üçün imkan yaradacaq. Proqramda iştirak müvafiq müştərək maliyyələşmə

⁵⁷ <https://www.go-international.at/>

⁵⁸ <https://tmw.ee>

⁵⁹ http://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/icec/

⁶⁰ <http://www.flandersdc.be/nl/promotie>

⁶¹ <http://nordicmusicexport.com>

⁶² <http://www.creativebusinesscup.com/>

⁶³ <http://www.creativetracks.org/>

⁶⁴ <http://creativehubs.eu/>

⁶⁵ <http://www.effe.eu/>

⁶⁶ <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/>

imkanlarından faydalanmaq, habelə müxtəlif tərəfdaşlıqlarda iştirak etmək, beynəlxalq səviyyədə tanınmaq və nou-haudan istifadə etmək imkanı verəcək.

*Yerli nümunələr: Bakı prosesi.*⁶⁷

2008-ci ildə başladılmış "Bakı Prosesi" mədəniyyətlərarası dialoq və beynəlmiləl dəyərlərin paylaşılması ilə bağlı əsas müasir problemlər haqqında müzakirələrin və fikir mübadilələrinin aparılması üçün global platformadır. Bu unikal ortaq məkan Qərb və Şərq sivilizasiyaları arasında dialoqun global gündəliyini yerinə yetirmək məsuliyyəti daşıyır. Platforma Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Mədəniyyət Nazirliyi, habelə BMT təşkilatları və Avropa Şurası kimi tərəfdaşlar tərəfindən idarə edilir. Bakı prosesi paralel nazirliklərarası görüşləri, beynəlxalq hədəf qruplarının toplantıları və dünya forumlarını özündə birləşdirən, hər il keçirilən irimiqyaslı tədbirdir.

> *Bakının irimiqyaslı beynəlxalq tədbirlər şəhəri kimi tanınması.*

Bakı müxtəlif irimiqyaslı mədəniyyət və idman tədbirləri, o cümlədən yarışlar, sərgilər və görüşlərin keçirilməsi üçün beynəlxalq mərkəzə çevrilib. Burada keçirilən tədbirlər sırasında Bakı 2015 Avropa Oyunları, 2016-cı ildə BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu, 2016-cı ildən başlayaraq hər il keçirilən Formula Bir Qran-Pri yarışları, Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunu qeyd etmək olar.

> *Azərbaycanın müasir mədəniyyətin beynəlxalq xəritəsinə daxil edilməsinə istiqamətlənmiş strategiya.*

Mədəniyyət təklifi müasir və ənənəvi mədəniyyət və incəsənət təkliflərinin dəstəklənməsi sayəsində zənginləşib və müxtəliflik qazanıb: Heydər Əliyev Mərkəzi (Zaha Hadid, 2012) və Xalça Muzeyinin (Franz Yanz, 2014) memarlıq xüsusiyyətləri; və Qara Qarayev Müasir Musiqi Festivalı və Qəbələ Festivalı.

> *Kinematografiya və filmlə bağlı beynəlxalq iştirak və təşviqatın artması.*

Azərbaycanda kino istehsalı Sovet dövründə təşəkkül tapmışdı. Bu dövrdə film istehsalı prestijli fəaliyyət idi. Hazırda bu, Azərbaycanın milli özünəməxsusluğunun tərkib hissəsidir. Azərbaycan filminin beynəlxalq səviyyədə təbliğ edilməsi Dövlət proqramında əksini tapıb. "Eurimages" təşkilatına üzv olmaq üçün müraciətin verilməsi (hazırda üzvlük qüvvəyə minməyib), Kannada Azərbaycan pavilyonunun qurulması, xüsusilə Türkiyə, Gürcüstan, Almaniya, İspaniya və Rusiya Federasiyası ilə müştərək istehsal layihələrinin təbliğ edilməsinə diqqət göstərilməsi bu məqsədlə həyata keçirilir. Nəticədə, film rejissorlarının yeni nəsli beynəlxalq səhnədə möhkəm əlaqələrə malikdir və tanınır.

> *Dəb sənayesinin yeni beynəlxalq tədbirlərinin regionu dizaynerləri üçün inkişaf platformasına çevirmək potensialına malik olması.*

Azərbaycan Dəb Həftəsi, habelə "Mercedes Benz Fashion Week Baku" dəb həftəsi Azərbaycandan, o cümlədən Qafqaz, Şərqi Avropa və başqa yerlərdən olan yeni fəaliyyətə başlamış dizaynerlər üçün tanınmış peşəkar platformaya çevrilir. Bu şouda beynəlxalq qonaqlar, pərakəndə satış biznesləri və mətbuat bir araya gəlir.

Yerli nümunələr:

Azcinemaonline.⁶⁸ *Bu, Azərbaycan kinosunu ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə tanımaq*

⁶⁷ <http://bakuprocess.az>

⁶⁸ <http://www.azcinemaonline.com>

və təbliğ etmək məqsədilə yaradılmış, müxtəlif janrları, sənədli filmləri və məlumat bazalarını əhatə edən onlayn kino platformasıdır. Portal Kinematoqraflar Ittifaqının köməyi, dövlət dəstəyi və digər özəl sektordan olan sponsorların dəstəyi ilə Nərimanfilm studiyası (ən böyük özəl film istehsalı şirkəti) tərəfindən yaradılıb.

"Arts Council Azərbaycan" (Azərbaycan İncəsənət Konsulluğu).⁶⁹ 2006-cı ildə Bakıda sənətkarların mobilliyini təbliğ etmək məqsədilə yaradılmış müstəqil platforma. Günümüzdə dünyada incəsənətin inkişafı və əməkdaşlıq ideyası ilə bir araya gələn geniş Arts Council şəbəkəsi mövcuddur. Təşkilatın işinin mahiyyətində xarici sənətkarların xaricdə olan həmkarları ilə əməkdaşlıq əsasında sərgi keçirməsi və ya ifa etməsi üçün dəstək göstərmək, yəni sənətkarları yaşamaq üçün yer, işlərini sərgiləmək üçün qalereya, piar və yaradıcılıqlarını dəstəkləmək üçün məlumat dəstəyi ilə təmin etmək durur.

Bakı Caz Festivalı.⁷⁰ Azərbaycanda caz XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq inkişaf edir. Beynəlxalq festival ilk dəfə 2005-ci ildə keçirilib və cazla peşəkar səviyyədə məşğul olanları və cazsevərləri bir araya gətirir. Festival çərçivəsində yarış və bir çox xariciləri cəlb edən unikal yerli "caz-muğam" üslubunu əhatə edən proqram həyata keçirilir. Festival bir sıra təhsil və peşəkar tədbirlərin keçirilməsi ilə yadda qalır və cazı digər sənət formaları, xüsusən də filmə birləşdirir.

4.8.3 Azərbaycanın problemləri

- > *Mədəniyyət və Yaradıcılıq ictimaiyyətinin beynəlxalq bazarda çıxış etmək üçün istifadə edilə biləcəyi resurslar və dəstəyin məhdudluğu.*

Dövlət səviyyəsində ölkənin beynəlmilləşməsinə yönəlmiş tədbirlər görülməsinə baxmayaraq, peşəkarlar reklam və dəstək üçün strukturlu proseslərdən faydalanmır. Bu səbəbdən də, onların beynəlxalq tərəfdaşlıqlar və mərkəzlərin üzvü olmaq potensialı çox azdır. Dövlət və ya beynəlxalq təşkilatların beynəlxalq bazarda, xaricdə keçirilən festivallarda, missiyalarda və ya sərgilərdə iştirak etmək üçün göstərdiyi dəstək qeyri-müntəzəm və sistemsizdir, bu isə uzunmüddətli planlaşdırma və sərmayə qoyuluşlarına mane olur.

- > *Ağır gömrük siyasətinin sayəsində beynəlmilləl şirkət və ya məhsulların məhdud sayda olması.*

İxrac və onlayn satışlar hədsiz gömrük tənzimləmələri və vergiləri ilə məhdudlaşdırılır. Beynəlxalq xidmətlər göstərməyən logistika və bank sistemləri ilə də bağlı problemlər var. Bundan başqa, sektorun təşkilatları sərhədləri aşmaq üçün lazım olan bacarıq və əlaqələrə sahib deyil. Şirkətlər beynəlxalq bazarda əlaqələr və tərəfdaşlıqlar qurmaq və irəli getmək üçün təlim keçməli və hazırlanmalıdır. Digər tərəfdən, material və avadanlıqların idxalı da yüksək gömrük rüsumlarının sayəsində çox baha başa gəlir. Bu, təsviri-incəsənət, audiovizual məhsullar və dəb sahəsinə mənfi təsir göstərir.

- > *Azərbaycan xalçalarının beynəlxalq bazarda rəqabət qabiliyyətinin aşağı düşməsi.*

Azərbaycan xalçasının UNESCO tərəfindən ümumdünya qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsinə baxmayaraq, Xalça Muzeyinin hazırkı fəaliyyəti və Azərbaycan Dövlət İncəsənət Akademiyasında xalçaçılıqla bağlı ixtisasın olmaması xalçaçılıq sənayesinin köhnəlmiş istehsal sistemindən azad olmadığını və keyfiyyətli təhsilin verilmədiyini göstərir. Sektorda hələ də onun beynəlxalq arenaya çıxması, yenilənməsi üçün spesifik siyasət və tənzimləmələr yoxdur.

⁶⁹ <https://www.facebook.com/ArtsCouncilAzerbaijanOfficial/>

⁷⁰ <https://www.bakujazzfestival.com/>

- > *İstehsal xərclərinin yüksəkliyinin Azərbaycanda xarici film istehsalının həyata keçirilməsi imkanlarını azaltması.*

Xarici sərmayələrin cəlb edilməsi və Azərbaycanın film çəkilişi aparılması üçün məkan kimi təbliğ edilməsi məqsədi daşıyan Film komissiyası haqqında mövcud siyasət ölkədə film çəkilişi üçün gözəl mənzərələr olmasına baxmayaraq, hökumətdən olmayan tərəflərin sərmayə qoymasına mane olan yüksək xərclərin sayəsində müvəffəqiyyət qazanmır. Bundan başqa, yerli filmlər də diaspora və bəzi televiziya kanalları istisna olmaqla, xaricdə satılmır.

- > *Ratifikasiya edilmiş "Birgə kino istehsalı haqqında" Avropa Konvensiyasının çox yavaş reallaşdırılması.*

Konvensiyanın ratifikasiya edilməsinə baxmayaraq, çox ağır reallaşdırılması və milli film sertifikatının olmaması beynəlxalq səviyyədə rəsmi müştərək istehsal layihələrindən tam həcmdən faydalanmaq imkanına mane olur.

5. AZƏRBAYCANDA MƏDƏNİYYƏT VƏ YARADICILIQ SAHƏLƏRİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNƏ DAİR TÖVSIYƏLƏR

5.1 Siyasətin işlənilib hazırlanması, iştirak və platformalar.

- > *MYS-ni siyasətin müxtəlif sahələri sırasına daxil etmək*
- > *İştirakı və birgə əməkdaşlığı təmin etmək*

5.1.1. Qısamüddətli tədbirlər

a) Azərbaycan MYS-nin inkişafı üçün yol xəritəsini və dövlət proqramını hazırlamaq.

Hazırda mədəniyyət sahəsində tətbiq olunan strateji hədəflər (Mədəniyyət haqqında Qanun, 2014-cü il üzrə Mədəniyyət konsepsiyası), habelə, Azərbaycanın 2020-ci ilə dair İnkişaf Konsepsiyası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən MYS üzrə hərtərəfli dövlət proqramının və dəqiq yol xəritəsinin işlənilib hazırlanmasına imkan verir. MYS proqramı mövcud sənədlərdə artıq öz əksini tapmış hədəfləri əks etdirən və dəqiq vaxt çərçivəsində reallaşdırılmalı olan konkret məqsədləri, sonrakı tədbirləri və vasitələri müəyyən etməlidir. Proqramda məlumatlılığın artırılması, potensialın möhkəmləndirilməsi, dövlət idarələri, habelə, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin gücləndirilməsi, lazımi infrastrukturun yaradılması, yaradıcı sahibkarlara lazımi xidmətlərin göstərilməsi, maliyyələşdirmədən istifadənin sadələşdirilməsi, klasterləşmə və şəbəkələşmə proseslərinə dəstək göstərilməsi, beynəlmilləşmənin və ixracın stimullaşdırılması, digər sənaye sahələri ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi kimi məsələlər öz əksini tapmalıdır.

b) Dövlət səviyyəsində mədəni turizm və biznesin inkişafı üzrə konkret proqramın hazırlanması məqsədilə turizm ilə MYS-ni əlaqələndirən Hədəf İşçi Qrupunu yaratmaq.

Turizmin inkişafına dair dəstək proqramının işlənilib hazırlanması üçün Hədəf İşçi Qrupu yaradılmalıdır. Sözügedən proqram MYS layihələrinə və müəssisələrinə sərmayə yatırılması yolu ilə Azərbaycanın potensialının yaradılması və möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrində fəaliyyət göstərən mütəxəssislərə və müəssisələrə birgə məhsul və xidmətlər istehsal etmək və daha geniş auditoriyaları cəlb etmək imkanı vermək üçün bu sahənin yerli iştirakçılarına (istehsalçılar, sənətkarlar, şərab və qida məhsulları istehsalçıları və mehmanxana xidmətinin təchizatçıları) dəstək göstərmək lazımdır. Mədəniyyət artefaktları və əl işləri, o cümlədən, xalçaçılıq və toxuculuq, dəmirçilik və zərgərlik kimi sənətlər təbliğ olunmalı və gəlir mənbəyinə çevrilməlidir. MYS təcrübə, aktiv və kreativ turizm ilə bağlı turizm təkliflərinin artırılmasına imkan yarada, habelə, informasiya və kommunikasiya vasitələri və kampaniyalarını dəstəkləyə bilər.

c) Yerli mədəniyyət və yaradıcılıq resurslarının xəritələşdirilməsi

Mövcud infrastruktur, obyektləri, təşkilatları, tədbirləri, maraqlı tərəfləri və bütün digər aktivləri xarakterizə etmək üçün sxemləşdirmə işləri şəhər/region səviyyəsində aparılmalıdır. Bu proses mövcud və potensial resursları dəqiqliklə dərk etmək imkanı verir, bundan əlavə, ərazilərin və icmaların sonrakı inkişafı, şəhər və regionların strukturunun yaxşılaşdırılması, yerli iqtisadiyyatların inkişaf etdirilməsi nəminə sektor üzrə maraqlı tərəflər və hökumət orqanları üçün nəzərdə tutulan planlaşdırma vasitəsinə özündə ehtiva edir. Sözügedən işlər şəffaf şəkildə və mədəniyyət sahəsinin mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirildiyi təqdirdə, ictimaiyyət nümayəndələrinin iştirakını və məlumatlandırılmasını təmin edə bilər. Toplanmış məlumatlar interaktiv platformalarda öz əksini tapmalıdır. Həmin

sxemləşdirmə işlərinin aparılmasına dair təlimat kitabçası⁷¹ nəşr etdirmiş AI-Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının Kreativ Şəhər və Rayonlar Təşəbbüsünün sxemləşdirmə işindən ⁷² xəritələrdə istifadə etmək mümkündür.

d) MYS-nin peşəkarlardan ibarət ittifaqının inkişafını stimullaşdırmaq və dəstəkləmək.

Mədəni və yaradıcı ictimaiyyət nümayəndələri, o cümlədən, şirkətlər və QHT-lər bir araya gələrək bütün ölkə ərazisində vahid qeyri-rəsmi platformanı təşkil etməlidir. Bu proses sektorun hissələrə parçalanmasının qarşısını almaqda və səlahiyyətli orqanlar ilə dialoq qurmaq üçün vahid platforma yaratmaqda həlledici əhəmiyyətə malikdir.

5.1.2 Ortamüddətli tədbirlər

a) MYS-nin inkişafı üçün vahid milli siyasətin tətbiqi.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən səlahiyyətləndirilmiş Hədəf İşçi Qrupunun fəaliyyəti nəticəsində digər Nazirliklərin, xüsusilə, Təhsil Nazirliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyinin iştirakı ilə MYS-in inkişafı üzrə milli-siyasi bazanın yaradılması. MYS üzrə ayrı-ayrı maraqlı tərəflər qərar qəbulu prosesində iştirak etməlidir.

b) Müəssisələrarası qarşılıqlı əlaqələrin stimullaşdırılması üçün MYS Şurasının yaradılması.

Nazirliklərarası orqan əsas maraqlı tərəflər (direktiv orqanlar, mədəniyyət və yaradıcılıq təşkilatları, müstəqil müəssisələr) arasında vasitəçi və rabitə platforması rolunu oynamalıdır. O, MYS-də siyasi nümayəndəlik, icra və monitorinq prosesləri üzrə məsuliyyəti üzərinə götürəcək. Bundan başqa, o, yeni işçi qrupların yaradılmasına və müzakirələrin aparılmasına görə məsuliyyət daşımalıdır – maneələrin və problemlərin aşkar edilməsi, potensial tövsiyələrin təklif edilməsi məqsədilə onlayn platformalar təbliğ olunmalıdır. MYS Şurası sektorun peşəkarlardan ibarət ittifaqı ilə sıx əməkdaşlıq etməlidir.

c) Dəyər zəncirində koordinasiyanın və maraqlı tərəflər ilə əlaqələrin təmin edilməsi üçün MYS klasterini yaratmaq.

MYS üzrə peşəkarlardan ibarət ittifaq yaradıldıqdan sonra yaradıcılıq sahələri digər maraqlı tərəfləri (məsələn, mədəniyyət müəssisələri, yerli hakimiyyət orqanları, elmi dairələr, tədqiqat mərkəzləri və digər işgüzar tərəfdaşlar) tədricən özündə birləşdirməlidir. Vahid klaster sahələrarası əməkdaşlıq əlaqələrini genişləndirmək, xüsusən, IT sahəsi və digər sahələr üzrə maraqlı tərəflər arasında qarşılıqlı əlaqəni təmin etmək imkanı verən platformaya çevrilə bilər.

d) Şəbəkələrin, klasterlərin və yaradıcılıq mərkəzlərinin yaradılmasını dəstəkləmək.

Sektorun inkişaf etdirilməsi məqsədilə insanları bir araya toplamaq, onların qarşılıqlı əlaqədə olmasını təmin etmək, onları məlumatlandırmaq, konsultasiyalar aparmaq və təşviqatla məşğul olmaq üçün koordinasiya mərkəzi kimi fəaliyyət göstərə bilən assosiasiyaların/mərkəzlərin/klasterlərin/birgə iş sahələrinin yaradılması prosesi inzibati baxımdan sadələşdirilməli və fəaliyyət müddətini artırmaq üçün operativ fəaliyyətə görə verilmiş qrantların maliyyələşdirmə xətti vasitəsilə dəstəklənməlidir. Klasterlər ayrı-ayrı maraqlı tərəflər arasındakı əlaqələri, sənaye sahəsi-universitet yönümlü təşəbbüsləri və digər sahələr ilə əlaqələri təmin edən vacib strukturlardır. IT sahəsi üzrə maraqlı tərəflərin bu

⁷¹ <https://www.culturepartnership.eu/en/article/mapping-and-strategy-building-handbook>

⁷² Şəmkir - Azərbaycanın pilot rayonudur.

kollektiv platformalarda qarşılıqlı əlaqəsi və iştirakı biznes modellərinin sayını artırmaq və onları müxtəlifləşdirmək üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

- e) **Beynəlxalq müstəvidə sektorun rəqabətə davamlılığını artırmaq üçün hərtərəfli audiovizual və media siyasətinin hazırlanması və qanunvericilik bazasının yaradılması.**

Audiovizual və media sektoru rəqabətə davamlı dünya bazarlarındakı yeni problemləri əhatə edən yenilənmiş qanunverici və siyasi bazanın olmasını tələb edir. Bu baza iştirakçıların müxtəlifliyi üçün əlverişli şərait yaratmalı, ədalətli plüralistik bazar rəqabətini təmin etməli, habelə, bölgü və istehlak üzrə yeni rəqəmsal texnologiyalarla yaradılmış yeni modelləri nəzərə almalıdır. Azərbaycan Film Komissiyasının missiya və strategiyası müvafiq qaydada nəzərdən keçirilməlidir. Bundan əlavə, çoxsaylı və müstəqil iştirakçıların inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaq məqsədilə KİV-də söz azadlığı hüquqi, qanuni və iqtisadi baxımdan təmin edilməlidir. Mülkiyyətin şəffaflığının təmin edilməsi qaydalarını tətbiq etmək və maliyyələşdirmə mənbələrindən istifadə etmək lazımdır. Bu sahəyə dair tövsiyələr Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının iki hesabatında təfərrüatı ilə təsvir edilmişdir: Azərbaycanda film sektorunun inkişaf etdirilməsinə dair alt-sektor hesabatı⁷³ və Azərbaycanda Film Komissiyasının yaradılmasına dair konseptual sənəd⁷⁴.

- f) **MYS üzrə tədqiqat və nəzarət orqanının yaradılması.**

UNESCO-nun İnkişaf Göstəriciləri üçün Mədəniyyət (CDIS) metodologiyasının işlənilib hazırlanması üçün görülən işlər məlumat dəstlərinin beynəlxalq miqyasda müqayisə edilməsində mühüm rol oynayır. Sektorda fəaliyyət göstərən müəssisələr, təşkilatlar və çoxsaylı maraqlı tərəflər keyfiyyətli məlumatları toplamaq və monitorinq proseslərini vahid halda birləşdirmək üçün bu prosesdə iştirak etməlidir. Bu proses dövlət siyasətinin, dəstək vasitələri və proqramlarının monitorinqi və qiymətləndirilməsindən ibarət olmalı, məlumatlardan sərbəst istifadə imkanını və onların yayılmasını nəzərə almalıdır.

5.2 İnfrastruktur, maliyyələşdirmə və hüquqi baza

- > **Mövcud mədəniyyət məkanlarından istifadə imkanını asanlaşdırmaq**
- > **Mədəniyyət və Yaradıcılıq sahələri üçün əlverişli şərait yaratmaq**

5.2.1. Qısamüddətli tədbirlər

- a) **Yaradıcılıq layihələrinin obyektlərə və ümumi istifadədə olan yerlərə çıxış imkanını təmin etmək.**

Kiçik miqyaslı müstəqil təşəbbüslər üçün layihə təkliflərinə və/yaxud açıq tenderlərə əsaslanan maddi yardımlar ayrılmalıdır. Xüsusən, sözügedən təşəbbüslər əsasında MYS mütəxəssislərinin obyektlərdən (ictimai (məsələn, mədəniyyət müəssisələri daxilində) və ya istismardan çıxarılmış) istifadə imkanını birgə maliyyələşdirmək, sadələşdirmək və dəstəkləmək mümkün olduqda maddi yardım ayrılmalıdır. Dinamik inkişaf nümayiş etdirən və idarəetmə potensialına malik olan yaradıcılıq mərkəzləri, incəsənət və mədəniyyət obyektləri bu prosesdən faydalanmalıdır. Bu, şəhərlərin dirçəlişinin təmin edilməsinə yönəlmiş təşəbbüslərə müsbət təsir göstərəcək.

- b) **Bütün ölkə ərazisində biznes, İT və yaradıcılıq mərkəzləri şəbəkəsinin yaradılmasını dəstəkləmək.**

⁷³ <https://www.culturepartnership.eu/en/article/sub-sector-report-az>

⁷⁴ <https://www.culturepartnership.eu/en/article/az-policy-brief-on-establishing-a-film-commission>

Biznesin inkişafı və layihənin işlənilib hazırlanması, habelə, daha geniş MYS və İT ictimaiyyəti arasında qarşılıqlı əlaqələrin qurulması üçün əlverişli şərait yaradan biznes, İT və yaradıcılıq mərkəzlərinin yaradılması və fəaliyyəti üçün dövlət tərəfindən qrantlar ayrılmalıdır. Bakı şəhərinin hüduqlarından kənarda irəli sürülmüş təşəbbüslər üçün xüsusi imtiyazların nəzərdə tutulması. Bu proqram Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi və İqtisadiyyat Nazirliyi ilə birlikdə işlənilib hazırlana bilər.

c) MYS-də özəl sponsorluğun və investisiyaların stimullaşdırılması üçün imtiyazların verilməsi.

Adekvat hüquqi baza çərçivəsində nəzərdə tutulmuş vergi imtiyazları/vergi tutulmaları MYS-nə dəstək göstərən sponsorlara və digər investorlara mənfəət gətirmək məqsədi daşmalıdır. Bu imtiyazlar şirkətlərin korporativ sosial məsuliyyəti baxımından sektorun daha cəlbedici xarakter daşmasını təmin edir. Onlar MYS-nin tipik xüsusiyyətləri və istiqamətləri ilə bağlı məlumatlandırma kampaniyasının aparılması, habelə, maliyyə və işgüzar ictimaiyyətin sektorun spesifikasiyası haqqında məlumatlılığının artırılması ilə müşayiət olunmalıdır. Xeyriyyə təşkilatlarının/QHT-lərin sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdiyi gəlirlər qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün ayrıldığı təqdirdə, vergidən qismən azad olunmalıdır. Dövlət İT sahibkarlığında olduğu kimi, investorlar və özəl sektor (bankçılıq, biznes-mələklər və vençur kapitalı) üçün zəmanətləri təmin etməlidir. Xarici investorların MYS-nə, xüsusən, film istehsalı sahəsinə cəlb edilməsi üçün imtiyazların xüsusi paketləri hazırlanmalıdır.

d) MYS üzrə kraudfandinq kampaniyaları və platformalarının təşviqi.

Kraudfandinq mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin iştirakçılarını hədəf alan məlumatlandırma və maarifləndirmə kampaniyalarına start verilməsi yolu ilə stimullaşdırılmalıdır. Bundan başqa, bu sahədəki layihələrə ianələrin ayrılması üçün vergi güzəştləri tətbiq olunmalı və ya vergilər azaldılmalıdır.

e) Rəqabətədavamlı müstəqil maliyyələşdirmə sisteminin yaradılması və audiovizual və nəşriyyat sektorları, mərkəzsizləşmə və QHT-lər ilə bağlı spesifik xüsusiyyətlərin nəzərə alınması.

İnklüziv xarakter daşıyan və ayrı-ayrı iştirakçıların (mədəniyyət müəssisələri, müstəqil təşkilatlar/QHT-lər və yaradıcılıq şirkətləri/müəssisələri) tələblərinə uyğunlaşdırılan qrant proqramı ilə bağlı şəffaf və sistemli prosesi formalaşdıran və tətbiq edən sektor ilə dövlət arasında yeni əlaqələr qurulmalıdır. O, müstəqil prinsipə əsaslanmalı, bərabər istifadə imkanını və monitoring prosesini təmin etməlidir. O, layihənin təkliflərinə və idarəetmənin faktları əsasında qiymətləndirilməsinə əsaslanmalıdır. MYS-də fəaliyyət göstərən müəssisələrin MYS-də ayrı-ayrı həyat tsikllərinə uyğunlaşdırılmış formada biznes qurmaq və onu inkişaf etdirmək istəyən operatorlar üçün nəzərdə tutulmuş maliyyələşdirmə xətti İqtisadiyyat Nazirliyi ilə birlikdə onun KOS siyasəti və proqramları çərçivəsində işlənilib hazırlanmalıdır. Bundan əlavə, bu maliyyələşdirmə sistemi konkret alt-sektorları (məsələn, audiovizual sektor və nəşriyyat sektoru), QHT-lərin təşkilati strukturunu və fəaliyyətini, habelə, Bakı şəhərinin hüduqlarından kənarda yerləşən şəhər və rayonlarda irəli sürülmüş mərkəzsizləşdirilmiş təklifləri dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi alt-proqramları və imtiyazları özündə birləşdirməlidir.

f) Sahə üzrə əlaqələrin qurulması üçün innovasiya vauçerlərinin verilməsi.

Hökumət digər müəssisələr tərəfindən yaradıcılıq xidmətlərinə (istehsal, elektron və optik məhsullar, kompüterlər, maşınlar, avadanlıqlar və s.) sərmayə yatırılmasını təmin etmək üçün innovasiya vauçerləri sistemini istifadəyə verməlidir.

5.2.2 Ortamüddətli tədbirlər

- a) Faktlara əsaslanan idarəetməni və dövlət idarələri və müstəqil, startap icması arasında əməkdaşlığı təmin etmək.

Dövlət maliyyələşdirməsi ilə əlaqədar olan MYS layihələrini, təşkilatlarını və müəssisələrini tədricən daha elastik formada və faktlar əsasında idarə etmək. Bu addım ixtisaslaşmalar, karyera irəliləyişi, həyat boyu öyrənmə, liderliyin və personalın qiymətləndirilməsi, strateji planlaşdırmanın dəstəklənməsi, o cümlədən, marketinq və kommunikasiya, biznes modellərin işlənilib hazırlanması üçün əlverişli imkanların yaradılmasına kömək edəcək. Dövlət mədəniyyət müəssisələrinə müstəqil sektor və digər yaradıcılıq müəssisələri ilə əməkdaşlıq etmək və işləmək imkanı verilməlidir. Turizm proqramları ilə əlaqədar olaraq, mədəniyyət müəssisələri arasında şəbəkələrin və əməkdaşlığın təbliği qarşılıqlı əlaqələrin qurulmasında mühüm rol oynayır.

- b) Nəzarətin təşkili, müəlliflik hüququ barədə məlumatlılığın artırılması və kollektiv idarəetməyə dair hesabatın hazırlanması.

MYS-nə dəstək göstərmək üçün sektor üzrə bütün maraqlı tərəflərin müəlliflik hüququ prosedurları haqqında məlumatlılığını artırmaq, habelə, müəlliflik hüququ və əlaqədar hüquqlar ilə bağlı qanunvericilikdə islahat aparmaq və qanunvericiliyi sadələşdirmək lazımdır. Müəllif qonorarlarının daha şəffaf şəkildə toplanmasını və paylanmasını təmin etmək üçün kollektiv idarəetmə cəmiyyətlərinə dəstək göstərməklə, kollektiv idarəetməyə dair hesabatı daha da təkmilləşdirmək lazımdır. Məlumatların toplanmasını təmin etmək üçün səlahiyyətli orqanlar arasında idarələrarası əlaqələri inkişaf etdirmək yolu ilə müəllif hüquqları sahəsinin təsirini və dinamik inkişafını qiymətləndirmək və onların monitorinqini aparmaq üçün əlverişli şərait yaradılmalıdır. Son olaraq, açıq məlumat mənbələrinə və lisenziyalaşdırmaya əsaslanan yeni ödəniş formaları və biznes modellər nəzərdən keçirilməli və araşdırılmalıdır.

5.3 Bacarıqlar, auditoriyalar və bazarlar

- > *İdarəetmə və ünsiyyət qurma bacarıqlarını inkişaf etdirmək*
- > *Məzmunun geniş yayılması üçün strategiyaları təşviq etmək*
- > *Müxtəlif auditoriyaları cəlb etmək*

5.3.1 Qısamüddətli tədbirlər

- a) Tələbələr və gənc məzunlar/sahibkarlar üçün mobilliyin və mübadilələrin təmin olunması.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə Təhsil Nazirliyinin birgə proqramı məktəblərdə/universitetlərdə, yaradıcılıq mərkəzlərində, MYS-də fəaliyyət göstərən digər təşkilatlarda və şirkətlərdə tələbələr, gənc məzunlar və sahibkarlar üçün regional və beynəlxalq mobilliyin, habelə, təcrübə keçmək imkanının maliyyələşdirilməsini nəzərdə tutmalıdır.

- b) Universitetlərdə tətbiq olunan bədii-mədəni proqramlar çərçivəsində sahibkarlıq və ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək.

Ali təhsil müəssisələrində ayrı-ayrı bədii, mədəni və yaradıcı təhsil planları əsasında idarəetmə kursları, o cümlədən, strateji bacarıqlara, ünsiyyət bacarıqlarına və auditoriyanı genişləndirmək bacarığına yiyələnmək üçün kurslar təşkil olunmalıdır. Tələbələrə işləmək imkanı vermək üçün bu kurslar ilə sektorun təşkilatları və müəssisələri, habelə, bütövlükdə cəmiyyət arasında lazımi əlaqələr qurulmalıdır. "İncəsənət" və "Yaradıcılıq" ixtisaslarının tələbələri ilə "Biznes və İdarəetmə" ixtisasının tələbələri arasında əlaqələri və birgə işçi qrupların fəaliyyətini stimullaşdırmaq lazımdır. Mədəniyyət və yaradıcılıq sahəsində tədqiqatların aparılmasına, məlumatların toplanmasına, dəvət olunmuş mütəxəssislərin mühazirələrinin təşkilinə, açıq universitetlərə, onlayn kurslara və bu sahədə müsabiqələrin keçirilməsinə dəstək göstərmək lazımdır.

- c) **Yaradıcı sahibkarlar və mədəniyyət sahəsinin mütəxəssisləri üçün beynəlxalq miqyasda kollektiv təlimin təşkili və fikir mübadiləsi ilə bağlı pilot layihələrin icrasına start vermək.**

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Təhsil Nazirliyi tərəfindən birgə təbliğ olunan, bütövlükdə MYS ictimaiyyəti (institusional və müstəqil) üçün nəzərdə tutulan bu qeyri-rəsmi təlim proqramı təcrübəli beynəlxalq mentorların və sahibkarların rəhbərliyi və mentorluğu altında mütəxəssis-praktiklər arasında təcrübə mübadiləsini təmin etməlidir. Şəbəkələşmənin təmin olunması üçün həmin proqram strukturlaşdırılmış platforma, məlumat bazası, mentorlar və məzunlar ilə birlikdə işlənilib hazırlanmalıdır. Sahə üzrə fasiləsiz təlimin təşkil olunması üçün təhsil müəssisələrində mütəxəssis-praktiklərin iştirakı ilə alternativ təlim və potensialın artırılması proqramları həyata keçirilməlidir.

- d) **Peşəkarlar və həvəskarlar üçün MYS üzrə məlumat və təlim platformasının yaradılması.**

Bu onlayn platforma sektorun mütəxəssisləri üçün imkanları genişləndirəcək, mütəxəssis-praktiklərin, beynəlxalq ekspertlərin və peşəkarların iştirakı ilə məqsədyönlü təlim və kollektiv təlim – ustad dərsləri, təlim və seminarlar təşkil edəcək. Bundan əlavə, sözügedən platforma çərçivəsində bədii və yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək istəyənlər, xüsusən, ölkədə mövcud olan xalçaçılıq və toxuculuq, ədəbiyyat və poeziya, zərgərlik kimi ənənəvi sənətlərin həvəskarları üçün onlayn kurslar təşkil olunmalıdır.

- e) **MYS-nin yerli məhsulları üçün mağazalar/emalatxanalar şəbəkəsinin yaradılması.**

Bu mağazalar/emalatxanalar yaradıcılıq əsərlərinin və məhsullarının (xalçalar, ləl-cavahirət, nəşrlər, filmlər, digər əl işləri və yerli məhsullar) yayılması üçün mərkəz rolunu oynayacaq. Azərbaycanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrində istehsal olunmuş məhsulların nümayiş olunduğu vitrinlər və satış məntəqələri kimi xidmət göstərən bu ticarət stendləri muzeylərdə və digər mədəniyyət obyektlərində quraşdırılmalıdır.

5.3.2 Ortamüddətli tədbirlər

- a) **Məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində birgə iş sahələrini və klubları vahid halda birləşdirmək.**

Bu addıma əvvəlcə pilot layihə kimi start verilməli, daha sonra "klublar" formasında təşkil olunan qeyri-rəsmi işçi qruplar məktəbəqədər təhsil mərhələsindən başlayaraq məktəblərə inteqrasiya olunmalıdır. Sənətkarların və digər MYS mütəxəssislərinin vasitəçiliyi altında təşkil olunan bu qruplar təhsil planında qeyd olunan fənlərdə toxunulmuş və ya ətraf mühit/cəmiyyət tərəfindən irəli sürülmüş məsələlərə dair təkliflərin hazırlanması üçün yaradıcılıq qabiliyyətlərini və proseslərini, habelə, komanda işini araşdırmalıdır.

- b) **MYS üzrə media məzmun platformalarının yaradılmasını və dəstəklənməsini təmin etmək.**

Dövlət sektorun potensialı və dinamik inkişafı haqqında məlumatlılığın artırılması, onun nüfuzunu və dəyərini artırmaq üçün əsas iştirakçıların, materialların və nailiyyətlərin nümayiş etdirilməsi məqsədilə MYS üzrə media məzmun platformalarının (bloqlar, rəqəmsal platformalar, televiziya və radio kanalları) yaradılmasını və dəstəklənməsini təmin etməlidir.

- c) **Beynəlxalq, ictimai caz məktəbinin yaradılması.**

Ölkənin adət-ənənələrini və mədəni irsini nəzərə alaraq, caz peşəkarlarının inkişafı üçün təhsil və təlim bazasının yaradılması məqsədilə ixtisaslaşdırılmış caz məktəbinin əsası qoyulmalıdır. O, yerli mütəxəssis-praktikləri fəal şəkildə cəlb etməli, mövcud tədbirləri və obyektləri əhatə etməli, beynəlxalq ekspertləri və operatorları bir araya gətirməlidir.

5.4 Beynəlmilləlləşmə və əməkdaşlıq

- > *"Yaradıcı Azərbaycan" imici yaratmaq və beynəlxalq səviyyədə təbliğ etmək*
- > *Mədəniyyət və yaradıcılıq peşəkarlarının beynəlmilləlləşməsinə təşviq etmək*

5.4.1 Qısamüddətli tədbirlər

- a) *Azərbaycanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrini dəstəkləmək və xaricdə təşviq etmək üçün "Yaradıcı Azərbaycan" mərkəzinin yaradılması.*

Bu koordinasiya mərkəzi dəqiqliklə müəyyən olunmuş iki missiyası olan vasitəçi rolunda çıxış edəcək: məlumat vermək və ölkə daxilində sektorun potensialını artırmaq; və Azərbaycanın mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrini xaricdə təbliğ etmək. Sektor beynəlxalq layihələrə dəstək göstərilməsini; tərəfdaşların, investorların, şəbəkələrin, konsorsiumların və layihələrin yenilənmiş məlumat bazasını təşkil etməklə informasiyanın və əlaqə məlumatlarının təqdim olunmasını; beynəlxalq şirkətlər ilə əlaqələrin qurulmasını; əməkdaşlıq, ixracat prosedurları və "nou-hau" ilə bağlı kouçinq sessiyasının və təlimin keçirilməsini; beynəlxalq maliyyələşdirmə imkanları ilə bağlı müraciətlərin aşkar edilməsini və hazırlanmasını tələb edir. İkinci növbədə, ölkəni MYS-nin istedadları, məzmunları, məhsul və xidmətləri vasitəsilə təbliğ etmək üçün kommunikasiya və brendinq planı işlənib hazırlanmalıdır. Ölkə daxilində və xaricdə MYS üzrə sərgilərin və tədbirlərin təşkili. Mədəni turizmi əsas hədəflərdən biri kimi müəyyən etmək üçün bu təklif turizm orqanları ilə birlikdə işlənib hazırlanmalıdır.

- b) *Mədəni və yaradıcı turizm üzrə beynəlxalq platformanın yaradılması*

Bu platforma Azərbaycanın maddi və qeyri-maddi mədəni irsini, müasir yaradıcılıq məhsullarını və xidmətlərini nümayiş etdirən ölkə turizmi üçün giriş nöqtəsi rolunu oynamalıdır.

- c) *Beynəlxalq şəbəkələrdə iştirak etmək üçün mobillik grantlarının effektiv sxeminin qurulması.*

Beynəlxalq səfərləri dəstəkləmək və sadələşdirmək, xüsusən, tərəfdaşları müəyyən etmək və onlarla görüşmək, şəbəkələrə qoşulmaq, ixtisasartırma kurslarında, beynəlxalq yarmarkalarda, ezamiyyətlərdə və festivallarda iştirak etmək üçün hər il müntəzəm olaraq bir neçə təklifin irəli sürüldüyü elastik grant sxemi qurulmalıdır.

- d) *Yaradıcı Avropa Proqramına üzv olmaq.*

Azərbaycan Yaradıcı Avropa Proqramına üzv olmaq üçün Aİ ilə danışıqları davam etdirməli və tamamlamalıdır. Proqrama qoşulma prosesi qoşulmaya qədərki mərhələdə məlumatların yayılması və bacarıqların inkişaf etdirilməsi ilə bağlı genişmiqyaslı kampaniyanın aparılması ilə müşayiət olunmalıdır.

- e) *"Milli film" anlayışını müəyyən etmək üçün hüquqi baza yaratmaq və rəsmi birgə istehsalları dəstəkləmək üçün "Eurimages" fonduna üzv olmaq.*

"Milli film" anlayışını müəyyən etmək üçün nəzərdə tutulmuş hüquqi baza rəsmi birgə istehsalları yaratmaq və onlardan mənfəət götürmək üçün hüquqi tələb qismində çıxış edir. Bundan başqa, "Eurimages" fonduna üzvlük Azərbaycanda fəaliyyət göstərən kinematoqraflara və digər mütəxəssislərə Avropanın dəstək tədbirlərindən faydalanmaq imkanı verməlidir.

- f) *"Şərq Tərəfdaşlığı" proqramı çərçivəsində mövcud əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi.*

"Şərq Tərəfdaşlığı" (ŞT) proqramına üzv olan ölkələrdə kollektiv təlimi, birgə iştirakı, bilik mübadiləsini, məlumatlandırmanı, siyasətin işlənib hazırlanmasını, əlaqələrin qurulmasını,

təşviqatın aparılmasını və MYS-nin potensialı haqqında məlumatlılığın artırılmasını davam etdirmək və gücləndirmək. Yerli istedadları və resursları nümayiş etdirmək üçün layihə grantları və ümumi platformalar ilə əlaqədar olaraq, potensialın artırılması üzrə birgə mobillik proqramlarının həyata keçirilməsi.

5.4.2 Ortamüddətli tədbirlər

a) Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrini strateji perspektivə daxil etmək üçün Azərbaycanın mədəniyyət diplomatiyasını gücləndirmək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi və İqtisadiyyat Nazirliyi MYS üzrə xarici əlaqələr siyasətini birgə işləyib hazırlamalıdır. Azərbaycan ilə digər ölkələrin mədəniyyətləri arasında mədəni əlaqələri inkişaf etdirmək üçün Azərbaycanın müasir və ənənəvi mədəniyyəti, IT və yaradıcı istedadları onun diplomatik əlaqələri, ixrac və ticarət missiyaları ilə əlaqələndirilməlidir; investisiyaların cəlb edilməsi və yeni turizm bazarlarının yaradılması üçün stimullar işlənib hazırlanmalıdır.

b) Beynəlxalq ticarətin inkişafını təmin etmək, o cümlədən, film çəkilişinə sərmayə yatırmaq üçün əlverişli normativ şərait yaratmaq.

MYS-də beynəlxalq ticarəti inkişaf etdirmək məqsədilə daha elastik və əlverişli normativ-hüquqi baza yaradılmalıdır. Lazımi tədbirlər sırasına daxildir: yaradıcılıq xidmətlərinin və məhsullarının ixracı, yaxud xammalın və avadanlığın idxalı ilə bağlı nəzərdə tutulmuş gömrük qaydaları, xüsusən, ƏDV-dən azadolma; rəqəmsal yayım və onlayn satışlar ilə bağlı elastik bazanın yaradılması, xüsusən, komisiyon və xidmət haqlarından azadolma. Bundan başqa, Azərbaycanda bizneslə məşğul olan şirkətlərdən xarici investisiyaların cəlb edilməsi, habelə, ölkəni filmlərin çəkiliş meydançası kimi tanıtmmaq məqsədilə Film Komissiyasının strategiyasının stimullaşdırılması üçün vergi imtiyazlarının xüsusi paketi və benefisiarlar üçün nəzərdə tutulmuş digər şərtlər işlənib hazırlanmalıdır.

ƏLAVƏ A: BİBLİOQRAFIYA

Bektaş Fikrin (2017) Azərbaycanca Film Komissiyasının yaradılmasına dair Analitik İcmal, Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı, Aİ-Şərq Tərəfdaşlığı, Kiyev

<https://www.culturepartnership.eu/en/article/az-policy-brief-on-establishing-a-film-commission>

Avropada Mədəni Siyasətlər və Tendensiyalar Toplusunda Azərbaycanın Ölkə Profili (2016), Yaşar Hüseynli, Avropa Şurası, Avropa Müqayisəli Mədəni Tədqiqatlar İnstitutu ("ERICarts"), Strasburq

http://www.culturalpolicies.net/download/azerbaijan_062016.pdf

Avropa İttifaqının Şurası (2015), "İnnovasiyaları, iqtisadi dayanıqlılıq və sosial integrasiyanı stimullaşdırmaq üçün mədəni və yaradıcı əlaqələr", Şuranın qərarları, Brüssel.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527\(03\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527(03)&from=EN)

Şərq Tərəfdaşlığının Vətəndaş Cəmiyyəti Forumu (2015) Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində KİV-in vəziyyəti haqqında hesabat, Avropa Komissiyası, Brüssel

https://baj.by/sites/default/files/analytics/files/report_on_state_of_media_in_eap_countries_final_version.pdf

Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət Proqramının Regional Monitoring və Potensialın Artırılması bölməsi (RMCBU) (2013) Azərbaycanın Mədəniyyət Sektoru və Mədəniyyət Siyasəti haqqında analitik hesabat, Kiyev

<http://library.euneighbours.eu/content/analytical-base-line-report-culture-sector-and-cultural-policy-azerbaijan>

Ernst & Young (2015) "Mədəniyyətin dövrləri" hesabatı: Mədəniyyət və yaradıcılıq sahələri üzrə ilk dünya xəritəsi, CISAC - Ümumdünya Bəstəkar və Müəllif Təşkilatlarının Beynəlxalq Konfederasiyası.

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-cultural-times-2015/\\$FILE/ey-cultural-times-2015.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-cultural-times-2015/$FILE/ey-cultural-times-2015.pdf)

Avropa şəhərləri; Kea (2016) Avropa şəhərləri və regionlarında Mədəniyyətə uğurlu sərmayə qoyuluşları: tematik araşdırmalar kataloqu, Avropa Komissiyası, Brüssel

http://nws.eurocities.eu/MediaShell/media/Catalogue_03122015.pdf

Avropa Komissiyası (2016a) "Daha səmərəli maliyyə ekosistemlərinə doğru": mədəniyyət və yaradıcılıq sektorlarının maliyyələşmə mənbələrinə çıxışını asanlaşdırmaq üçün yeni alətlər, Açıq Koordinasiya Metodu (OMC), MYS-lərin maliyyələşmə mənbələrinə çıxışı üzrə işçi qrup, Brüssel

http://ced-slovenia.eu/wp-content/uploads/2016/03/2015-Good-PracticeReport_CCS_Access-to-Finance.pdf

Avropa Komissiyası (2016b) "Avropa İttifaqının beynəlxalq mədəni əlaqələr üzrə strategiyası istiqamətində", Avropa Parlamenti və Şurasına təqdim edilməli olan müştərək hesabat, Brüssel.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>

Avropa Komissiyası (2017a) Auditoriyanın qurulması ilə bağlı araşdırma – "Auditoriyaları mədəniyyət təşkilatlarının mərkəzinə necə yerləşdirmək mümkündür", Brüssel

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cc36509d-19c6-11e7-808e-01aa75ed71a1>

Avropa Komissiyası (2017b) Yaradıcı dəyər zəncirlərinin sxemləşdirilməsi. Rəqəmsal texnologiyalar dövründə mədəniyyət iqtisadiyyatının araşdırılması, IDEA, KEA, imec-SMIT-VUB, Brüssel

<http://www.keanet.eu/wp-content/uploads/Final-report-Creative-Value-Chains.pdf>

Avropa Komissiyası (2017c) Mədəni və Yaradıcı Şəhərlər Monitoru, Birgə Araşdırma Mərkəzi, Brüssel

<https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/cultural-creative-cities-monitor/media/c3monitor2017.pdf>

Avropa Parlamenti (2016) "Mədəniyyət və Yaradıcılıq Sahələrində razılaşdırılmış Aİ siyasəti haqqında", hesabat layihəsi, Brüssel

http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/917376cb-a70a-4a9c-8d26-375ca5a730ff/Morgano_Ehler_report.pdf

Avropa Yaradıcılıq Mərkəzləri Şəbəkəsi (2016) "İşlər necə görülür – Təsirlərin inventarı", "Nova Iskra"/"Kulturni Kod", Belqrad

http://creativehubs.eu/wp-content/uploads/2016/10/How_Work_Works-Publication-PDF_Preview.pdf

Jaurova Zora (2017) Azərbaycanda film sektorunun inkişaf etdirilməsinə dair hesabat, Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı, Aİ-Şərq Tərəfdaşlığı, Kiyev

[https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/171123%20Sub-Sector%20Report%20on%20Film%20Sector%20in%20Azerbaijan%20\(ENG\)%20FINAL.pdf](https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/171123%20Sub-Sector%20Report%20on%20Film%20Sector%20in%20Azerbaijan%20(ENG)%20FINAL.pdf)

Kantor (2015) Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində kinematoqrafiya və audiovizual məhsullar sahəsinin vəziyyəti, Avropa Komissiyası, Brüssel

<https://europa.eu/capacity4dev/hqstep/document/situation-cinema-and-audiovisual-industries-eastern-partnership-countries>

"Mədəniyyət Avropa İttifaqının xarici münasibətlərində" hazırlıq tədbiri (2014) Azərbaycan üzrə hesabat, Demien Helli və Y. Rac İsar, Brüssel

http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/international-cooperation/documents/country-reports/azerbaijan_en.pdf

Pyer Luici Sakko (2011) "Mədəniyyət 3.0: Aİ 2014-2020 struktur fondlarının planlaşdırılması üçün yeni perspektiv", Mədəniyyət Məsələləri üzrə Avropa Ekspertlər Şəbəkəsi, Brüssel

<http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>

Səlimxanov Cahangir (2017) Yaradıcı Şəhərlər və Regionlar Təşəbbüsü: Şəmkir haqqında hesabat, Aİ-Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı, Kiyev

[https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/171101%20Report%20for%20Shamkir%20\(ENG\).pdf](https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/171101%20Report%20for%20Shamkir%20(ENG).pdf)

TF Yaradıcı Məsləhət xidmətləri (2015) Avropada mədəniyyət və yaradıcılıq sahələrinin kənar təsirləri, London

<https://ccspillovers.wikispaces.com/file/view/Cultural+and+creative+spillovers+in+Europe+-+full+report.pdf>

"Tera Consultants" firması (2014) Yaradıcılıq sahələrinin ÜDM və iş yerləri baxımından Avropa İttifaqında iqtisadi töhfəsi.

<http://www.teraconsultants.fr/en/issues/The-Economic-Contribution-of-the-Creative-Industries-to-EU-in-GDP-and-Employment>

ƏLAVƏ B: SEMİNARLAR, MÜSAHİBƏLƏR VƏ OBYEKTlərƏ ZİYARƏTLƏRDƏ İŞTİRAK EDƏN ŞƏXSLƏR

Bakı, 3-4 oktyabr 2016-cı il

Təşkilatçılıq

Elizabet Uayt, British Council Azərbaycanın Direktoru
Sevinc Ağazadə, Aİ - Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramı

Müsahibə və görüşlər

Alessandro Byanki, Avropa İttifaqının Tvinning layihəsi, Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə dəstək
Aytəkin Quluzadə, İqtisadiyyat Nazirliyi, Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlıq sektoru
Dilarə İbrahimova, British Council Azərbaycan
Fərid Abdullayev, Yarat Müasir İncəsənət Məkanı
Leyla Əfəndiyeva, Bakı Caz Festivalı
Ramil Abbəkərov, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Beynəlxalq əməkdaşlıq şöbəsi
Raziyə İsayeva, Xəzər Universiteti
Şirin Məlikova, Azərbaycan Xalça Muzeyi

Mədəniyyət və yaradıcılıq ekspertləri ilə müştərək görüşlər

Əminə Məlikova, Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyi və "Azərbaycan kəlağayısı" brendi
Dadaş N. Məmmədov, "Art Council Azərbaycan" (Azərbaycan İncəsənət Konsulluğu)
Əsmər Abdullayeva, "ASMART" yaradıcılıq mərkəzi
Fərid Yusifov, "Custom AR" şirkəti
Fatimə Ağamirzəyeva, Xalça Dünyası Assosiasiyası, Quba incəsənət mərkəzi
Cahangir Səlimxanov, Yaradıcı idarəetmə üzrə konsultant
Cahid Quliyev, "Hipnotica" Vizual Performans Qrupu
Nəriman Məmmədov, Nərimanfilm kinostudiyası
Natəvan Əliyeva, "Natavan Gallery and Club" rəsm qalereyası
Rasim Karaca, "Alatoran" jurnalı və nəşriyyatı
Səbinə Şıxlinskaya, kurator, Gete İnstitutu Tbilisi
Səbuhi Məmmədov, "AR Production" şirkəti
Sevinc Aslanova, Azərbaycan Fotoqraflar Birliyi
Tərlan Rəsulov, DOM teatrı/"Yuğ" Dövlət Teatrı
Zinət-i Zişan, Xəlil Xəlilbəyli

Obyektlərə ziyarətlər

"ASMART" yaradıcılıq mərkəzi
Azərbaycan Xalça Muzeyi
"Azərbaycan kəlağayısı" mağazası
Bakı Caz Festivalı
"Boutique One" mağazası
Heydər Əliyev Mərkəzi
Bakı Caz Festivalı
Xəzər Universiteti
Yarat Müasir İncəsənət Mərkəzi

QEYD

Hesabat Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının dəstəyi ilə tərtib olunub. Sözügedən hesabatın məzmunu Avropa İttifaqının rəsmi nöqteyi-nəzərini əks etdirmir. Hesabatda əksini tapmış məlumatlara və fikirlərə görə məsuliyyət tamamilə müəllifin üzərinə düşür.

Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Mədəniyyət və Yaradıcılıq Proqramının məqsədi mədəniyyət və yaradıcılıq sektorlarının Azərbaycan, Belarus, Gürcüstan, Moldova, Ukrayna və Ermənistanda davamlı humanitar, sosial və iqtisadi inkişafa verdiyi töhfənin dəstəklənməsidir.

Proqram Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir.